

(Ф 03.01-25)

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів, обліку та оподаткування

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

Тетяна КОСОВА

«___» червня 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

**ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
ОС «БАКАЛАВР»**

Тема: «Облік та аудит депозитних операцій у комерційному банку»

Анастасія

Виконав(ла): ЛЕБЕДЄВА

Керівник: д.е.н., професор Ніна ОВСЮК

Консультанти з окремих розділів пояснювальної записки:

перший розділ - д.е.н., професор Ніна ОВСЮК

другий розділ - д.е.н., професор Ніна ОВСЮК

Нормоконтролер: старший викладач Наталія ЗАДЕРАКА

Київ 2024

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та бізнес-адміністрування
Кафедра фінансів, обліку та оподаткування
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Освітньо-професійна програма «Облік і аудит»

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри
_____ Тетяна КОСОВА
«13» травня 2024 р.

ЗАВДАННЯ**на виконання кваліфікаційної роботи**

здобувача вищої освіти ЛЕБЕДЕВОЇ Анастасії Олексіївни

(прізвище, ім'я у родовому відмінку)

1. Тема кваліфікаційної роботи «Облік та аудит депозитних операцій у комерційному банку» затверджена наказом ректора від .04.2024 № /ст.
2. Термін виконання роботи: з 13.05.2024 до 16.06.2024.
3. Вихідні дані до роботи: нормативно-правова база, дані Державної служби статистики України, Національного банку України, дані обліково-інформаційної системи комерційного банку, фінансова, податкова, статистична звітність комерційного банку.

4. Зміст пояснювальної записки:

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ У КОМЕРЦІЙНОМУ БАНКУ

- 1.1. Сутність депозитних операцій як об'єктів обліку і аудиту
- 1.2. Нормативно-правове регулювання обліку і аудиту депозитних операцій комерційного банку
- 1.3. Організація та задачі обліку і аудиту депозитних операцій в умовах АТ «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК»

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ В УМОВАХ АТ «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК»

- 2.1. Документальне оформлення депозитних операцій та облікові процедури у комерційному банку
- 2.2. Відображення депозитних операцій у фінансовій і податковій звітності комерційного банку
- 2.3. Аудит депозитних операцій та напрями удосконалення обліково-інформаційної системи АТ «Перший український міжнародний банк»

Висновки до розділу 2

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного) матеріалу:

ЛИСТ 1. Сутність депозитних операцій як об'єктів обліку і аудиту. ЛИСТ 2. Нормативно-правове регулювання обліку і аудиту депозитних операцій комерційного банку. ЛИСТ 3. Організація та задачі обліку і аудиту депозитних операцій комерційного банку. ЛИСТ 4. Документальне оформлення депозитних операцій та облікові процедури у комерційному банку. ЛИСТ. 5. Відображення депозитних операцій у фінансовій і податковій звітності комерційного банку. ЛИСТ. 6. Аудит депозитних операцій та напрями удосконалення обліково-інформаційної системи комерційного банку.

6. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1	Написання першого розділу кваліфікаційної роботи та надання його керівнику	13.05.2024 – 21.05.2024	
2	Написання та оформлення матеріалів другого розділу кваліфікаційної роботи і надання його керівнику	22.05.2024 – 31.05.2024	
3	1. Узгодження кваліфікаційної роботи з науковим керівником. 2. Проходження нормоконтролю та перевірку на академічну доброчесність. 3. Отримання рецензії та відгуку на кваліфікаційну роботу. 4. Підготовка виступу.	01.06.2024 – 04.06.2024	
4	1. Переплетення кваліфікаційної роботи, підготовка презентації та доповіді 2. Подання кваліфікаційної роботи та супровідних документів секретарю ДЕК	05.06.2024 06.06.2024	

7. Консультанти з окремих розділів

РОЗДІЛ	КОНСУЛЬТАНТ (посада, прізвище, ім'я, по батькові)	ПІДПИС, ДАТА	
		ЗАВДАННЯ ВИДАВ	ЗАВДАННЯ ПРИЙНЯВ
РОЗДІЛ 1	д.е.н., проф. Ніна ОВСЮК		
РОЗДІЛ 2	д.е.н., проф. Ніна ОВСЮК		

8. Дата видачі завдання: «13» травня 2024 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____ Ніна ОВСЮК
(підпис керівника)

Завдання прийняв до виконання _____ Анастасія ЛЕБЕДСВА
(підпис здобувача)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Облік та аудит депозитних операцій у комерційному банку»: 90 с., 2 рисунки, таблиць, 47 літературних джерела.

Об'єкт дослідження – процеси та процедури обліку і аудиту депозитних операцій у комерційному банку.

Предмет дослідження – теоретичні питання та методи, принципи, інструменти обліку і аудиту депозитних операцій, а також їх вплив на фінансову звітність та управління ризиками в комерційному банку.

Мета кваліфікаційної роботи: дослідження та аналіз існуючих методів і процедур обліку та аудиту депозитних операцій з метою визначення їх ефективності та надійності, а також розробка рекомендацій щодо їх удосконалення для підвищення фінансової стабільності і прозорості банку.

Методи дослідження: Для дослідження зазначеної теми були використані такі методи і прийоми, як аналіз літератури, спостереження, порівняльний аналіз, метод узагальнення, економіко-статистичний аналіз, емпіричні дослідження, документальний аналіз, метод моделювання та системний підхід.

Результати кваліфікаційної роботи рекомендується використовувати в комерційних банках, аудиторських фірмах, науково-дослідних установах та навчальних закладах, консалтингових компаніях, банківських асоціаціях (організаціях) та регулярних органах за для сприяння покращенню процесів обліку та аудиту в банківських установах, підвищенню довіри клієнтів до банків, а також загальному зміцненню фінансової системи.

**КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК, ДЕПОЗИТ, КРЕДИТ, БУХГАЛТЕРСЬКИЙ
ОБЛІК ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ, АУДИТ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ**

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- АВ – аудиторський висновок
АП – аудиторська перевірка
АТ – акціонерне товариство
БО – бухгалтерський облік
ВС – відсоткова ставка
ДО – Депозитна операція
ЄДРПОУ - єдиний державний реєстр підприємств, організацій та установ
ІВ – іноземна валюта
КБ – комерційний банк
КВЕД – класифікація видів економічної діяльності
МСФЗ – Міжнародні стандарти фінансової звітності
НБУ – Національний банк України
НВ – національна валюта
НП/Д – неамортизована премія/ дисконт
НП(С)БО – Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку
ПРБОБ – План рахунків бухгалтерського обліку банку
ПУМБ – Перший Український Міжнародний Банк
ФГВФЗ – Фонд гарантування вкладів фізичних осіб
ФЗ – фінансова звітність
ФО – Фізична особа
ФОП - Фізична особа-підприємець
ЮО – Юридична особа

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ У КОМЕРЦІЙНОМУ БАНКУ.....	11
1.1. Сутність депозитних операцій як об’єктів обліку і аудиту.....	11
1.2. Нормативно-правове регулювання обліку і аудиту депозитних операцій комерційного банку.....	18
1.3. Організація та задачі обліку і аудиту депозитних операцій в умовах АТ «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК».....	26
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ В УМОВАХ АТ «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК».....	33
2.1. Документальне оформлення депозитних операцій та облікові процедури у комерційному банку.....	33
2.2. Відображення депозитних операцій у фінансовій і податковій звітності комерційного банку.....	45
2.3. Аудит депозитних операцій та напрями удосконалення обліково- інформаційної системи АТ «Першій український міжнародний банк».....	49
Висновки до розділу 2.....	57
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62
ДОДАТКИ.....	68

ВСТУП

Актуальність теми. Банки – важлива складова фінансової системи будь-якої країни, так як вони допомагають розвитку економіки шляхом збереження заощаджень населення та надання займів для розвитку бізнесу чи на особисті потреби. Найбільшу частину грошових ресурсів банку займають залучені кошти. Через це проблема збільшення кількості депозитів завжди стоїть найгостріше. Тема обліку та аудиту депозитних операцій у комерційних банках є надзвичайно актуальною, оскільки депозитні операції є однією з основних функцій банків та мають велике значення для фінансової стабільності та довіри громадян до банківської системи. Зростання конкуренції на банківському ринку, зміни в регулятивному середовищі, швидкі технологічні зміни та зростання фінансових ризиків вимагають від банків постійного вдосконалення своїх процесів обліку та аудиту депозитних операцій. Додатково, необхідність відповідності міжнародним стандартам фінансової звітності також підсилює актуальність цієї теми. Тому вивчення та покращення практик обліку та аудиту депозитних операцій залишається на передньому краї в банківській сфері.

В першому розділі ми присвятимо увагу теоретичному вивченню питання депозитних операцій у комерційному банку, основних засад їх обліку та аудиту, а саме, визначимо сутність ключових для даної теми понять, розглянемо та систематизуємо сукупність нормативно-правових актів щодо депозитних операцій, ознайомимося із базою дослідження, комерційним банком «ПУМБ» і визначилося з організацією, задачами обліку та аудиту депозитних операцій на його прикладі. Другий розділ кваліфікаційної роботи покликаний забезпечити організаційно-практичне розуміння щодо проведення депозитних операцій: ми ознайомимося із тонкощами документообігу та облікового апарату щодо депозитних операцій, розглянемо їх відображення в фінансовій і податковій звітності, охарактеризуємо процес їх аудиту у комерційному банку і на прикладі АТ «ПУМБ» запропонуємо ряд ефективних напрямів і способів покращення роботи з депозитними операціями.

З огляду на актуальність обраної теми, її теоретичному вивченню присвятили свою увагу низка іменитих вчених, які досліджували питання депозитних операцій у комерційних банках. Серед них можна виділити таких фахівців як Г.В. Кірейцев, В.М. Федосова, Л.О. Примостка, С.І. Юрій, Л.М. Савчукта. І, звичайно, цей перелік включає далеко не усіх науковців, які зробили значний внесок у розвиток теорії та практики обліку і аудиту депозитних операцій у комерційних банках України, що сприяє вдосконаленню фінансової системи та підвищенню ефективності банківського сектора.

Мета виконання кваліфікаційної роботи: дослідження та аналіз існуючих методів і процедур обліку та аудиту депозитних операцій з метою визначення їх ефективності та надійності, а також розробка рекомендацій щодо їх удосконалення для підвищення фінансової стабільності банку.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність постановки наступних **завдань:**

теоретично вивчити сутність депозитних операцій;

розглянути нормативно-правове забезпечення щодо проведення депозитних операцій, їх обліку та аудиту;

охарактеризувати організацію та задачі обліку і аудиту депозитних операцій на прикладі АТ «ПУМБ»;

проаналізувати документальне оформлення та облікові процедури комерційного банку щодо депозитних операцій;

унаочнити тонкощі відображення депозитних операцій у фінансовій і податковій звітності комерційного банку;

розкрити тему аудиту депозитних операцій;

розробити напрями удосконалення обліку та аудиту депозитних операцій у комерційному банку на прикладі АТ «ПУМБ»;

зробити узагальнюючі висновки.

Об'єкт дослідження – процеси та процедури обліку і аудиту депозитних операцій у комерційному банку.

Предмет дослідження - теоретичні питання та методи, принципи, інструменти обліку і аудиту депозитних операцій, а також їх вплив на фінансову звітність та управління ризиками в комерційному банку.

Методи дослідження. Для дослідження обраної теми були використані такі методи і прийоми, як аналіз літератури (вивчення наукових праць, статей, монографій та нормативних документів з метою систематизації теоретичних знань про облік та аудит депозитних операцій), порівняльний аналіз (порівняння різних методик обліку та аудиту депозитних операцій в різних банках або країнах для визначення найбільш ефективних практик), метод узагальнення (систематизація отриманих даних та формування узагальнених висновків щодо обліку та аудиту депозитних операцій), економіко-статистичний аналіз (використання статистичних даних для аналізу тенденцій і закономірностей у сфері депозитних операцій комерційних банків), емпіричні дослідження (проведення опитувань серед працівників банку для збору інформації про практичні аспекти обліку та аудиту депозитних операцій), документальний аналіз (вивчення звітів, фінансових документів, облікових реєстрів та аудиторських висновків для оцінки реального стану обліку та аудиту депозитних операцій), метод моделювання (розробка моделей обліку та аудиту депозитних операцій для перевірки ефективності запропонованих змін та удосконалень) та системний підхід (комплексний аналіз всіх елементів обліку та аудиту депозитних операцій з урахуванням їх взаємозв'язків та впливу на загальну діяльність банку). Така сукупність методів дослідження допомогли глибоко вивчити тему та сформулювати обґрунтовані рекомендації щодо покращення обліку та аудиту депозитних операцій у комерційному банку.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти, науково-теоретичні праці, такі як, монографії, статті, наукові журнали з обліку, аудиту та банківської справи, електронні ресурси та бази даних, матеріали та статистичну звітність НБУ, аудиторських фірм, міжнародних організацій та фінансову звітність та іншу документацію досліджуваного комерційного банку «ПУМБ».

Наукова новизна отриманих результатів. Розроблено розширену класифікацію депозитних операцій та представлено порівняльний аналіз Плану

рахунків бухгалтерського обліку банків із звичайним Планом рахунків бухгалтерського обліку підприємств.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані результати можуть мати важливе практичне значення для комерційних банків, аудиторських фірм, регулюючих органів та інших зацікавлених сторін, а саме, надають практичні інструменти для покращення ефективності обліку та аудиту депозитних операцій у комерційних банках, зменшення ризиків фінансових втрат, підвищення внутрішнього контролю, відповідності нормативним вимогам і забезпечення фінансової стабільності банку.

Структура, зміст та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота включає в себе вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Основний зміст роботи розміщено на 67 сторінках друкованого тексту, у тому числі 14 таблиць, 2 рисунка та 8 додатків на 23 сторінках.

Апробація отриманих результатів. Результати дослідження, що містяться в даній кваліфікаційній роботі пройшли апробацію на конференції та у науково-практичному журналі Публікації здобувача за темою кваліфікаційної роботи:

1. Lebedieva A. Features of deposit operations in a commercial bank. *Матер. XXIV Міжн. Наук.-практ. Конф. «Політ Сучасні проблеми науки»* (2-5 квітня 2024 р., м. Київ). К.: НАУ, 2024. С. 256.

2. Овсяк Н.В., Афанас'єва І.І., Лебедева А.О. Облік та аудит депозитних операцій в контексті фінансових рішень комерційному банку. *Інфраструктура ринку*. 2024. № 78.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ У КОМЕРЦІЙНОМУ БАНКУ

1.1. Сутність депозитних операцій як об'єктів обліку і аудиту

Банки відіграють ключову роль у економіці кожної країни. Вони забезпечують фінансову систему, сприяють зростанню економіки через кредитування підприємств та споживачів, допомагають зберігати та розподіляти гроші, забезпечують стабільність фінансової системи та багато іншого [1]. Без банків економіка не могла б ефективно функціонувати.

У відповідності з Законом України № 2121-III [2], банк є фінансовою установою, що займається прийняттям вкладів від клієнтів, наданням кредитів, обслуговуванням платежів та іншими фінансовими послугами. Вони також можуть займатися інвестуванням коштів клієнтів та управлінням активами.

Є ще багато причин з яких банки важливі для економіки України, серед основних з них варто зазначити, що банки:

- забезпечують фінансування підприємств (надають кредити підприємствам для розвитку їх діяльності, що сприяє зростанню виробництва, створенню нових робочих місць та загальному економічному зростанню);

- зберігають та збільшують вклади (за допомогою банків можна убезпечити зберігання грошей та навіть збільшити їх суму через виплату відсотків на вклади, що сприяє особистій фінансовій стабільності та розвитку домогосподарств);

- проводять платежів (в якості основної діяльності банки надають послуги з переказу коштів, оплати рахунків та інших фінансових операцій, що є важливим для підтримання обігу грошей в економіці);

- забезпечують стабільність фінансової системи та регулювання грошового обігу, що допомагає запобігати фінансовим кризам та іншим проблемам [3].

Комерційний банк – це банк, який діє з метою отримати прибуток та надає різноманітні фінансові послуги для фізичних і юридичних осіб та інших установ.

В перелік їх основних послуг входять: послуги зі зберігання, кредитування, обслуговування платежів, інвестування та інші фінансові послуги для своїх клієнтів. Комерційні банки здебільшого фінансують свою діяльність за рахунок відсотків від кредитів та інших фінансових операцій, а також заробляють на різниці між процентними ставками з вкладів і кредитів.

Кредитування перебуває у нероздільному зв'язку із депозитами і являє собою процес, за якого банк або фінансова установа надає грошові кошти клієнтові на умові подальшого повернення з відсотками. Кредитні операції створюють більшу частину доходів банку та становлять основну частину його чистого прибутку [4]. Отже, депозити є ресурсною базою для надання кредитів аби отримати дивіденди, адже залучені кошти є найбільш прибутковою частиною ресурсної бази банку, яка в декілька разів перевищує його власні кошти [5]. Окрім цього, депозити несуть банку непрямі (неочевидні) вигоди в довгостроковій перспективі (рис. 1.1).

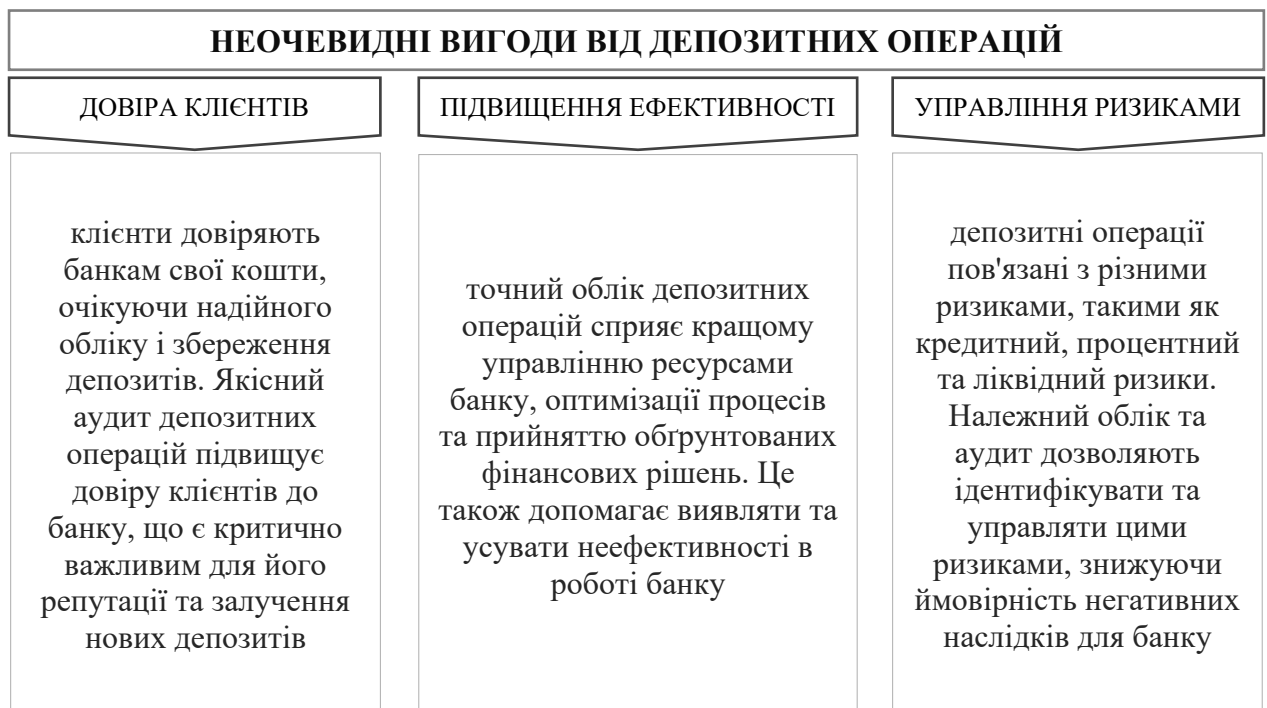

Рис. 1.1 – Неочевидні вигоди від депозитних операцій

Джерело: розроблено автором на основі джерела [6]

Отже, депозит – це гроші в національній або іноземній валюті, коштовні метали, які передаються від клієнта до банківської установи на умовах повернення, строковості і нарахування відсотків, що обов’язково підтверджується договором. Суб’єктами депозитних угод називають банківські установи, які грають роль позичальника, та власники коштів, які виступають у якості кредиторів. Об’єктом депозитних операцій є кошти, передані банківській установі згідно з умовами, встановленими у двосторонньому контракті [7].

Варто зазначити, що ключова функція депозитних операцій банку полягає в залученні, розміщенні та управлінні депозитами, залученими від клієнтів та інших учасників фінансового ринку [8]. Детально дану функцію можна розкрити наступним переліком завдань:

- приймання депозитів;
- забезпечення безпеки клієнтів та забезпечення ліквідності для виплати коштів в разі потреби;
- нарахування відсотків;
- надання послуг з управління депозитами (такі як автоматичні перекази, інвестиційні опції або фінансове планування);
- використання депозитів для кредитування.

Депозитні операції відображаються за окремими статтями в бухгалтерському балансі банку і залежно від частини балансу, в якій вони розміщуються, їх потрібно поділяти на пасивні й активні (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація депозитних операцій комерційному банку за економічним змістом

Назва виду депозитної операції	Пасивні депозити	Активні депозити
1	2	3
Сутність депозиту	кошти, які банк отримує від клієнтів та використовує як джерело фінансування своїх активних операцій, таких як надання кредитів та інвестування; є зобов’язаннями банку перед клієнтами і включають різні види рахунків, на які клієнти вносять свої кошти	ресурси, які банк залучає для подальшого використання в своїх активних операціях, таких як надання кредитів або інвестування; є джерелом фінансування активних операцій банку і включають різні типи рахунків та вкладів клієнтів

Закінчення таблиці 1.1

1	2	3
Важливість депозиту	є важливою частиною ресурсної бази банку, оскільки дозволяють банку ефективно здійснювати кредитування та інші активні операції, забезпечуючи стабільний потік коштів	значна частка активних депозитів у валюті балансу негативно характеризує ділову активність банку, який не в змозі ефективно розпоряджатися своїми кредитними ресурсам
Призначення депозиту	виступають джерелом залучення банківських ресурсів	засіб розміщення тимчасово вільних кредитних ресурсів
Основні види за депозитами	- строкові депозити - накопичувальні депозити - депозити на вимогу - ощадні рахунки - карткові рахунки	- поточні рахунки - ощадні рахунки - короткострокові депозити - грошові ринки та інші ліквідні рахунки

Джерело: розроблено автором на основі джерела [9]

Отже, можна дійти висновку, що банк зацікавлений у збільшенні саме пасивних депозитів, які і становлять його ресурсну базу, дозволяючи надавати інші банківські послуги і отримувати прибуток. Клієнти отримують відсоткові доходи від своїх вкладів, тоді як банк отримує кошти для здійснення активних операцій, тобто подальшого інвестування та кредитування. Більшість депозитів успішного прибуткового банку є пасивними, тому дане співвідношення є дуже важливим для інвесторів банку та інших стейкхолдерів.

В свою чергу по кожній із цих категорій здійснюється ще одна подальша класифікація за різними ознаками (таблиця 1.2). Кожен з цих видів має свої переваги і недоліки, як для банківської установи, так і для клієнтів.

Таблиця 1.2

Класифікація депозитів за строковістю, їх переваги та недоліки для банку

Тип депозиту	Депозити за запитом	Іменні ощадні депозити	Строкові депозити	Депозити на пред'явника
1	2	3	4	5
Опис депозиту	Вид депозиту, який дозволяє вкладнику знімати кошти з рахунку в будь-який момент без попереднього повідомлення	Вид депозиту, відкритого на ім'я конкретної фізичної або юридичної особи, яка є єдиним власником цього	Вид депозиту, який передбачає розміщення коштів на визначений строк під певний фіксований або плаваючий	Вид депозиту, за яким право володіння грошовими коштами або іншим активом не фіксується за

Закінчення таблиці 1.2

1	2	3	4	5
	банку. Їх також інколи називають поточними або розрахунковими рахунками	рахунку. Не має фіксованого терміну дії	відсоток. Повернення строкових вкладів клієнту відбувається у вигляді переказу грошей на поточний рахунок або готівки з каси банку.	конкретною особою. Права на депозит можуть передаватися будь-якій особі, яка пред'явить відповідний документ банку (ощадний сертифікат)
Переваги	Користуються попитом серед клієнтів. Виплачується низький відсоток або взагалі не виплачується, обмежуючись наданням додаткових послуг власникам рахунків і підвищення якості їх обслуговування	Прозорість та безпека операцій, оскільки рахунки відкриваються на ім'я конкретних осіб, це знижує ризик шахрайства і допомагає підтвердити право власності на депозит. Можливості для крос-продажів (банки можуть пропонувати додаткові фінансові продукти).	Є популярними серед клієнтів. Є для банку кращим видом депозитів, тому що вони стабільні й зручні в банківському плануванні (можливість підтримки ліквідності з меншим оперативним резервом)	Збільшення числа клієнтів і зниження ризику їх втрати. Простота управління рахунками. Всі переваги виходять з анонімності вкладу
Недоліки	Є найбільше ліквідними внесками. Не є стабільними, що обмежує сферу їх використання банківськими установами для кредитних й інвестиційних операцій	Високі витрати на адміністрування. Вимоги до безпеки. Регуляторні обмеження, так як іменні депозити підлягають жорстким вимогам регулювання щодо протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму. Менша привабливість для клієнтів, що прагнуть анонімності. Ризик витоку даних	Необхідність виплат підвищеного відсотку закладами і зниженні в такий спосіб маржі (різниці між відсотками за активними і пасивними кредитними операціями). Ризик підвищення ринкових ставок	Високий ризик відмивання грошей та фінансування тероризму. Відсутність можливості перевірки клієнтів. Труднощі у веденні внутрішньої аналітики. Можливі проблеми при втраті документів

Джерело: власна розробка

Найбільш розповсюдженими з вищеперерахованих видів в Україні є депозити на вимогу та строкові депозити.

Також кожен з зазначених видів депозитів може бути заключений між банком і ФО або між банком та ЮО; може бути як в національній, так і в іноземній валюті [10], дорогоцінними металами тощо; як в готівковій, так і в безготівковій формі.

Але при будь-якому виді депозитної угоди обов'язковим є укладання депозитного договору. Депозитний договір являє собою угоду між банком і клієнтом, за якою клієнт передає свої кошти банку на певний строк або на вимогу, а банк зобов'язується повернути ці кошти з нарахованими відсотками на умовах, визначених у договорі [11]. Ключовими аспектами угоди слід розглядати наступні моменти:

- сума депозиту;
- строк розміщення коштів або умови їх повернення на вимогу;
- відсоткова ставка і порядок нарахування відсотків;
- умови дострокового розірвання договору;
- права та обов'язки сторін;
- відповідальність сторін за невиконання умов договору.

НБУ регулярно проводить моніторинг стану всіх банківських установ України та публікує щодо них широку статистику [12], в тому числі щодо їх депозитних операцій. Найбільш інформативною є статистика щодо депозитів юридичних осіб, яку і доцільно буде розглянути і проаналізувати в розрізі даної кваліфікаційної роботи.

Згідно з даними статистики минулого 2023 року, в українських банках було розміщено приблизно 1,1 трильйонів у еквіваленті національної валюти на рахунках юридичних осіб і додатково ще близько 123 мільярдів на рахунках фізичних осіб-підприємців, що демонструє тенденцію до зростання вкладів з початку 2022 року (рис. 1.2). Активний ріст можна відслідкувати від літа 2022 року, що одночасно є позитивним (так як тоді курс валют було відчутно стабілізовано), але з іншого боку, така статистика свідчить про вибір підприємців відкласти гроші, аніж інвестувати їх в розвиток.

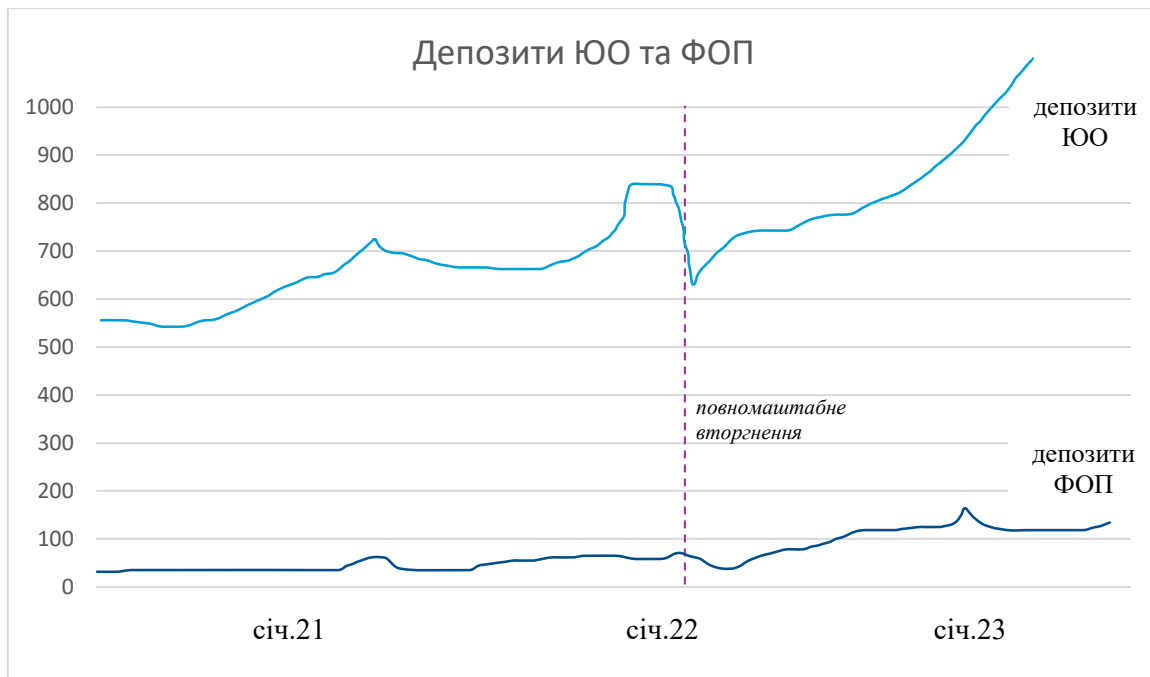

Рис. 1.2 – Депозити юридичних осіб та ФОП (у мільярдах гривень)

Джерело: розроблено автором на основі статистики НБУ [12]

Як видно з діаграми, з початком повномасштабного вторгнення [13] підприємці масово і стрімко ринулись забирати з банків свої депозити, нехтуючи відсотками та строками. Така тенденція могла призвести до руйнівних наслідків, аж до падіння всієї банківської системи України, та втім цього вдалося уникнути і стабілізувати ситуацію. У довгостроковій перспективі скорочення або відсутність інвестицій може мати негативні наслідки, при цьому значну роль відіграють воєнні ризики.

Дані за вкладами в іноземній валюті зазнали значно менших коливань. Це пов'язано із тим, що в часи кризи більш ліквідною є національна валюта, що відповідно в довгостроковій перспективі призведе до більшого ризику через ймовірність девальвації. Тож всі фінансові консультанти радять мати заощадження у іноземній валюті для свого забезпечення. Відповідно до цього, після початку повномасштабної війни депозити в іноземній валюті зросли на понад 50 мільярдів у гривневому еквіваленті, що дорівнює 20-ти відсоткам від довоєнного показника на липень 2022 року. Сума депозитів в іноземній валюті за 2023 рік, в свою чергу, перевершив показники 2022 на відповідний період, що також частково пояснюється суттєвою зміною курсу валют.

Як зазначалося раніше, банківська сфера в цілому і депозитні операції зокрема демонструють стан економіки держави [14]. Так за показниками стану депозитів в банках України, можна зробити наступні головні висновки про економічні тенденції в Україні наразі:

1) Пожвавлення економічної активності та зростання попиту на банківські кредити, особливо в першій половині 2022 року, свідчать про активну релокацію бізнесу в західні регіони. Наразі у західних регіонах поступово знижується обсяг позикового капіталу, що може свідчити про повернення релокованого бізнесу на свої попередні місця (тенденція трьох останніх кварталів).

2) У тилкових регіонах бізнес поступово відновлюється, що помітно за збільшенням кількості депозитів у банках.

3) За різними категоріями кредитів та депозитів український бізнес відновив показники станом на початок 2022 року, хоча в окремих напрямках спостерігаються негативні тенденції протягом кількох місяців поспіль. Подібна ситуація спостерігалася і під час пандемії коронавірусу [15], після якої бізнес відновлювався протягом кількох років.

4) Бізнес часто займає вичікувальну позицію, зберігаючи фінансову подушку на депозитних рахунках. Схильність до накопичення резервів ліквідності та самофінансування посилюється через системну невизначеність і підвищення кредитних ставок під час війни.

5) Переоцінка валютних кредитів та депозитів вносить певні похибки в дані, тому для коректного аналізу загального корпоративного кредитного портфеля в гривні важливо враховувати його валютну структуру і динаміку курсу за минулі періоди.

1.2. Нормативно-правове регулювання обліку і аудиту депозитних операцій комерційного банку

Загальновідомо, що усякий суб'єкт підприємництва, відноситься він до торгового чи консалтингового чи банківського сектору, має здійснювати свою діяльність офіційно і при веденні всієї необхідної документації, дотримуватися

чітких рамок чинного вітчизняного законодавства. Прозорість надання банківських послуг громадянам України повинна твердо забезпечуватися державою. Законодавство регулює не лише правовідносини, пов'язані із контролем взаємовідносин банку і клієнта, їх прав і обов'язків загалом, а й визначає особливості проведення депозитних операцій у комерційному банку зокрема. Саме завдяки цим законодавчо-нормативним правовим актам клієнти відчують безпеку і захищеність своїх коштів, передаючи їх до банку. Та законодавча система, щодо цієї сфери, періодично зазнає змін. Ці обставини й обумовлюють актуальність обраної для дослідження теми.

Важливим пріоритетним завданням концепції банківської системи України є формування всеохоплюючої системи управління контролем якості послуг; запровадження у комерційних банках рівня міжнародних стандартів якості обслуговування. Головним механізмом втілення зазначеного завдання концепції є розробка співставної із європейським та міжнародним законодавством нормативно-правової та нормативно-технічної бази, що регулює банківську сферу у всіх її аспектах.

Щодня банки працюють в насиченому, динамічному інформаційному режимі. За для продуктивної роботи в рамках законодавчого поля фінансові організації стикаються з потребою володіти, підтримувати, періодично актуалізувати величезний масив даних. Час від часу дане поле стрімко динамічне, а деколи довго стоїть на місці. Через це існує необхідність у наданні інформаційної консультативної допомоги шляхом детальної систематизації чинних нормативно-правових актів, їх характеристики та цільового використання. Адже темпи ефективності росту будь-якого бізнесу напряду залежить від зрозумілого, цілісного й взаємно узгодженого законодавства.

Правову базу у сфері надання банківських послуг становлять національні законодавчі й підзаконні акти.

Банківські установи, комерційні банки – це також бізнес об'єкти, а отже вони підпорядковані тим самим загально регулюючим нормативно-правовим актам, що і підприємства інших галузей. Тож існує перелік основних регулюючих документів щодо ведення господарювання в Україні (таблиця 1.3).

Таблиця 1.3

Загальні нормативно-правові акти, що регулюють діяльність банків

Назва нормативно-правового акту	Зміст нормативно-правового акту
1	2
Конституція України	не містить спеціалізованих положень, присвячених банківській діяльності як такій, але включає основні принципи та гарантії, що впливають на діяльність банківської системи. А стаття 100 Конституції встановлює, що Рада Національного банку України розробляє основні засади грошово-кредитної політики та здійснює контроль за її проведенням.
Господарський кодекс України	встановлює загальні принципи та норми, які застосовуються до всіх суб'єктів господарювання, включаючи банки, зокрема зачіпає тему ліцензування та відповідності за порушення законодавства
Цивільний кодекс України	регулює цивільно-правові відносини, зокрема договірні відносини між банком і клієнтом щодо розміщення депозитів. Конкретизують умови укладення договору банківського вкладу, права та обов'язки сторін; визначає поняття банківського вкладу та його види (строкові, на вимогу тощо); описує права вкладника на отримання відсотків за вкладом
Податковий кодекс України	регулює банківську діяльність через кілька ключових положень, що охоплюють питання оподаткування банківських операцій, доходів банків, податкові зобов'язання банківських установ та особливості подання ними звітності. Щодо депозитних операцій, визначають правила оподаткування відсотків та інформування по них клієнтів
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	встановлює загальні принципи та вимоги до ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності для банківських установ; аудиту. Попереджає про відповідальність за порушення правил
Закон України «Про захист прав споживачів»	забезпечує захист прав вкладників як споживачів банківських послуг та вимагає надання повної та достовірної інформації про умови депозитних договорів; гарантує чесну рекламу банківських послуг; забороняє включати до договорів умови, які ставлять споживача у не вигідне становище або порушують його права та захищають права споживачів при розірванні договорів; вимагає захисту персональних даних клієнтів; регламентує юридичну силу електронних договорів на рівні з паперовими; допомагає в розгляді скарг та вирішенні суперечок

Джерело: розроблено автором на основі джерел [16; 17; 18; 19; 20; 21]

Всі вищеписані документи регулюють здійснення господарської діяльності в Україні загалом, якщо ж говорити про банки, то головним законом щодо регулювання їх діяльності потрібно вказати Закон України «Про банки і банківську діяльність» [2]. Закон № 2121-III від 27 квітня 2024 року регулює діяльність банківської системи України, зокрема встановлює загальні принципи, правові засади діяльності банків та їх взаємодії з клієнтами. Розглянемо деякі основні положення закону:

- статтями 1-14 Закону встановлено загальні положення: основні терміни, принципи банківської діяльності та функції Національного банку України як регулятора;

- статті 15-30 описують порядок отримання та відкликання банківської ліцензії та вимоги до статутного капіталу;

- в статтях 30-36 зазначено механізм регулювання структури та вимог до капіталу банку, формування його резервів, а також порядок реорганізації та ліквідації банків;

- статті 37-46 розкривають тему управління банком, а саме, визначають органи управління банком, їх функції та обов'язки, включаючи загальні збори учасників, раду банку та правління;

- статті 47-54 перераховують дозволені види діяльності банку, включаючи кредитні операції, розрахункові операції, обмеження щодо участі у юридичних особах та вимоги до реклами;

- статті 55-59 встановлюють регулювання прав та обов'язків банків у відносинах з клієнтами, включаючи гарантування вкладів фізичних осіб та відповідальність банку за своїми зобов'язаннями.

Також цей закон включає і себе багато правил саме щодо депозитних операцій. Ним визначений й механізм залучення депозитів від ЮО та ФО; встановлено вимоги до договорів оформлення прийняття вкладів; розкрито інформацію про види депозитів, гарантії вкладів та процентні ставки тощо.

Втім, звісно, зазначений закон не єдиний нормативно-правовий акт, яким банки мають керуватися банки при здійсненні депозитних операцій і своєї роботі загалом, адже є вузькоспеціалізовані документи (таблиця 1.4).

Таблиця 1.4

Нормативно-правові акти, які регулюють здійснення депозитних операцій у комерційному банку

Назва нормативно-правового акту	Зміст нормативно-правового акту
1	2
Закон України «Про Національний банк України»	НБУ здійснює регулювання та нагляд за діяльністю комерційних банків, включаючи операції з депозитами; встановлює нормативи обов'язкового резервування, які впливають на обсяг депозитних операцій; займається ліцензуванням; встановлює вимоги до

Закінчення таблиці 1.4

1	2
	здійснення депозитних операцій; захищає права вкладників; запобігає кризам, які неодмінно відбиваються в тому числі і на банківській сфері; співпрацює з міжнародними фінансовими інституціями для впровадження кращих практик і стандартів регулювання депозитних операцій та Фондом гарантування вкладів фізичних осіб
Інструкції та нормативно-правові акти НБУ	регулюють окремі аспекти депозитних операцій, такі як формування резервів, ведення бухгалтерського обліку, звітність тощо
Постанова Національного банку України «Про порядок здійснення депозитних операцій для банків»	встановлює конкретні правила та процедури здійснення депозитних операцій банками; регулює порядок залучення і використання депозитів, встановлює мінімальні вимоги до змісту депозитних договорів та правила розкриття інформації клієнтам
Постанова Національного банку України «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій та операцій з ощадними сертифікатами банку»	регулює порядок здійснення вкладних операцій та операцій з ощадними сертифікатами банку: оформлення договорів; види депозитів; правила ведення депозитних операцій за ощадними сертифікатами, їх обліку та звітності
Інші Постанови НБУ щодо депозитних операцій	НБУ видає нормативні акти, що регулюють конкретні аспекти депозитних операцій, наприклад, правила розрахунку процентних ставок, порядок відкриття та ведення депозитних рахунків та встановлює порядок розрахунку та виплати відсотків за депозитами
Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»	забезпечує захист вкладів фізичних осіб у випадку неплатоспроможності банку; встановлює розмір гарантованої суми відшкодування (до 200 тисяч гривень станом на травень 2024 року) з Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Закон було прийнято 23 лютого 2012 року і не втрачає своєї важливості дотепер, адже від тієї дати Україна пережила не одну складну політичну і економічну ситуацію, які завжди супроводжуються девальвацією курсу гривні, близькість до банкрутства окремих великих банків. В такі моменти люди особливо бояться віддавати заощадження до банку, а цей закон забезпечує страхування вкладів навіть у важкі періоди. Останній раз зміни до Закону вносилися 13 квітня 2022 року для забезпечення стабільності системи гарантування вкладів ФО, відповідно до яких кожному вкладнику банку гарантується виплата коштів в повному розміру, включаючи нараховані проценти на момент виведення банку з ринку

Джерело: розроблено автором на основі джерел [22; 23; 24; 25; 26]

Відповідно до вищеперерахованих законодавчих документів, всі банківські установи мають право самостійно розробляти типові договори на

прийняття депозитів, а також, визначати процентні ставки на ними на свій розсуд.

Перед підписанням угоди банками має надаватися повна та достовірна інформація про умови депозитного вкладу. Клієнти мають бути активно ознайомлені із строком договору, якщо такий встановлено; умовами та ризиками процедури розірвання договору; валютою депозиту; розмір відсоткової ставки та порядком нарахування відсотків; можливістю поповнення вкладу; правами та обов'язками сторін, а також умовами системи гарантування вкладів. Якщо клієнтів все влаштовує, все вищеописане, включаючи суму депозиту, має бути зафіксовано в договорі в письмовій формі і в обов'язковому порядку підписано всіма сторонами угоди. Якщо депозит укладений з ФО, то на договорі має бути проставлена печатка банку, у випадку взаємодії з ЮО – печатка обох сторін. Один примірник залишається в банківській установі, інший віддається на зберігання клієнту. Після підписання банку заборонено в односторонньому порядку змінювати вказані у договорі розмір і тип відсоткової ставки та інші дані.

Держава особливо опікується банками. Комерційні банки повинні суворо дотримуватися всіх актуальних вимог чинного законодавства України та навіть міжнародними стандартами. У разі порушення встановлених щодо здійснення депозитних операцій правил передбачені покарання (таблиця 1.5), а також можливі репутаційні втрати, що з ними пов'язані.

Таблиця 1.5

Покарання за невиконання банками вимог чинного законодавства України

Вид покарання	Види і зміст покарання
1	2
Адміністративні санкції від НБУ	<ul style="list-style-type: none"> - Штрафи: НБУ може накладати штрафи на банки за порушення нормативних актів, включаючи правила здійснення депозитних операцій; - Обмеження або призупинення окремих видів діяльності: НБУ має право тимчасово обмежити або призупинити здійснення певних операцій банком; - Зобов'язання усунути порушення: НБУ може зобов'язати банк усунути виявлені порушення у встановлені строки
Фінансові санкції	<ul style="list-style-type: none"> - Банки можуть бути зобов'язані виплатити компенсації вкладникам у разі порушення умов договору або законодавства;

Закінчення таблиці 1.5

1	2
	- Нарахування пені або неустойки за невиконання або неналежне виконання зобов'язань перед вкладникам
Кримінальна відповідальність	- Відповідальні особи банку можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за шахрайство, зловживання службовим становищем або інші злочини, пов'язані з порушенням законодавства про депозитні операції; - Санкції можуть включати штрафи, позбавлення волі або заборону займати певні посади
Позови вкладників	- Вкладники мають право звертатися до суду з позовами про відшкодування збитків, завданих порушенням банком умов депозитного договору або законодавства; - Суд може зобов'язати банк виплатити компенсації вкладникам
Позбавлення ліцензії	У разі систематичних або грубих порушень законодавства, НБУ може позбавити банк ліцензії на здійснення банківської діяльності, що фактично означає закриття банку
Інші заходи впливу	Це можуть бути винесення попередження; вимоги щодо зміни керівництва банку; підвищення нормативів капіталу тощо

Джерело: розроблено автором на основі джерела [27]

Як видно з таблиці, основним контролюючим і каральним органом серед банківських установ є Національний банк України. Всі ці заходи покликані забезпечити дотримання банками вимог законодавства та захистити права й інтереси вкладників, що підвищує рівень довіри до банківської системи серед населення.

Найгіршим і фатальним покаранням серед всього вищеперерахованого є позбавлення банку ліцензії.

Згідно з Положенням про ліцензування банків [28], ліцензування являє собою процес, за допомогою якого фінансові установи отримують дозвіл на здійснення банківської діяльності від відповідного регулятора. У кожній країні цей процес може мати свої особливості, але загальні етапи та вимоги зазвичай схожі.

Процес ліцензування є дуже важливим, адже відбувається в інтересах всіх верств населення. Для споживача фінансових послуг ліцензування забезпечує захист, для банків встановлює вимоги до капіталу та ліквідності аби запобігти банкрутству та приваблює по банку інвесторів; і врешті-решт для обох сторін підвищує ступінь довіри до системи.

Для отримання ліцензії керівництво банку спочатку має підготувати всі необхідні документи (статут, бізнес план, інформація про ключових осіб-засновників банку тощо) і підтвердити, що відповідає всім вимогам НБУ щодо утворення банківської установи. Далі відбувається подача заявки та сплата встановленого зв її розгляд збору. У процесі розгляду заявки регулятором, перевіряється репутація та фінансова стабільність засновників банку; аналізується і оцінюється пакет поданих документів, включаючи бізнес план та організаційну структуру. Нарешті, якщо всі вимоги виконано вірно, регулятор видає ліцензію і банк може розпочинати свою роботу відповідно до встановлених умов.

Саме через важкість отримання ліцензії, процес відкликання (втрати) ліцензії банку — це серйозна процедура, яку ініціює регулятор, коли банк не дотримується законодавчих вимог або стає фінансово неспроможним. Не щастя, цей процес добре регламентований і має чітку послідовність дій, яка включає:

- 1) Виявлення проблем в процесі інспекції та моніторингу діяльності банку;
- 2) Попередження для виправлення виявлених порушень в чітко окреслений строк;
- 3) Призначення тимчасової адміністрації для керівництва банком та стабілізації ситуації (за необхідності);
- 4) Винесення остаточного рішення у разі невиправлення помилок (воно має право бути оскарженим);
- 5) Інформування про відкликання ліцензії публічно для вкладників, кредиторів та інших стейкхолдерів;
- 6) Ліквідація банку: призначається ліквідатор, який займається розрахунками з вкладниками та кредиторами; майно банку реалізується для погашення зобов'язань; вкладникам виплачуються страхові суми (якщо існує система страхування вкладів).

Основними причинами відкликання ліцензії банку зазвичай вказують неплатоспроможність, порушення умов чинного законодавства і недотримання його нормативів; махінації зі звітністю (помилки у звітності); зіпсована ділова репутація або ж інші серйозні проблеми, неприпустимі для подальшої роботи.

1.3. Організація та задачі обліку і аудиту депозитних операцій в умовах АТ «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК»

Для глибокого та практичного дослідження даної кваліфікаційної роботи базою практики було обрано впізнаваний успішний комерційний банк «ПУМБ». Тож для початку важливим є ознайомлення з його економічним досьє.

Акціонерне товариство «Перший Український Міжнародний Банк» (таблиця 1.6), скорочена назва АТ «ПУМБ» - безсумнівно надійний банк для збереження заощаджень. За понад 30 років керівництво компанії жодного разу не скасували виплати депозитів чи будь-які інші виплати. ПУМБ має найвищий (оцінка «5») рейтинг¹ надійності депозитів. Це також один з 5-х банків, уповноважених на зберігання запасів готівки Національного Банку України. 83% клієнтів повторно розміщують свої депозити в ПУМБ. Даний комерційний банк входить до ТОП-53 банків за розміром депозитного портфелю фізичних осіб в гривні Загалом, з 2015 року банк, як агент ФГВФО, здійснив виплат на суму понад 6 млрд грн. ПУМБ займає 1 місце за обсягом приросту строкових депозитів фізичних осіб у гривні.

Таблиця 1.6

Економічне досьє АТ «ПУМБ»

Назва характеристики	Зміст характеристики
1	2
Код ЄДРПОУ	14282829
Розмір статутного капіталу	4'780'594'950,00 гривень
Адреса	04070, Київ, вул. Андріївська, буд. 4
Дата державної реєстрації	23.12.1991
Основний вид діяльності (КВЕД)	64.19 Інші види грошового посередництва
МФО	300001
Номер рахунку	UA613000010000032005104101026
Номер рахунку: СВІФТ	CHASUS33
Слоган банку	«Працюємо для вас»
Уповноважені особи	Черненко Сергій Павлович; Загородников Артур Германович; Магдич Сергій Борисович
Кількість точок продажів по Україні	160 точок

Закінчення таблиці 1.6

1	2
Середньооблікова чисельність працівників	7'481
Банк, що обслуговує емітента в національній валюті	Національний банк України
Банк, що обслуговує емітента в іноземній валюті	JPMorgan Chase Bank N.A.
Контакти	+38 (044) 231-46-61; Nataliya.Stepanchenko@fuib.com
Стан компанії	на час останнього оновлення даних 14.05.2024 – не перебуває в процесі припинення

Джерело: розроблено автором на основі фінансової звітності та сайту АТ «ПУМБ»

Організаційно-правова форма організації АТ «ПУМБ» - акціонерне товариство. Відповідно керівником компанії є акціонери. Головний акціонер банку – ТОВ «СКМ Фінанс» — 92,24% акціонерного капіталу. Решта акцій (7,66%) належить «SCM HOLDINGS LIMITED».

Керівник банку відповідно до законодавства України несе відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх операцій банку в первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів бухгалтерського обліку і звітності протягом установленого строку.

Бухгалтерський облік комерційного банку заснований на загальноприйнятих та систематизованих методологічних засадах. Основні аспекти відображення банківських операцій в чітко регламентоване чинним законодавством, але в його межах банк також в праві визначити деякі облікові принципи і процедури самостійно, виходячи із своїх потреб. Обов'язковою при цьому є умова зафіксувати вищеперераховані обрані прийоми у Наказі про облікову політику, яку можна змінювати максимум раз на рік. Всі внесені зміни мають розкриватися в формі п'ять фінансової звітності банку – Примітках.

Отже, під бухгалтерським обліком слід розуміти налагоджений систематизований процес спостереження та контролю за відбиттям фінансових показників банку та понесення відповідальності за їх правильність [29]. Цей процес зазвичай включає знаходження, замірювання, реєстрацію,

нагромадження, узагальнення, зберігання й передачу даних про фінансову діяльність комерційного банку до внутрішніх користувачів за для прийняття вивірених управлінських рішень та зовнішнім користувачам для ознайомлення, особливо ця інформація важлива для керівників, інвесторів та контролюючих органів.

Тож кінцевою метою бухгалтерського обліку є формування звітності, на основі якої будуть прийматися стратегічно важливі рішення [30]. Також облік допомагає вчасно виявити негативні тренди у фінансовій діяльності банку та виправити ситуацію до настання непоправного збитку та банкрутства.

В своїй обліковій політиці АТ «ПУМБ» також чітко визначає принципи бухгалтерського обліку, якими керується обліковий апарат банку, що забезпечують послідовність, точність і надійність фінансової звітності (таблиця 1.7). Принципи є надзвичайно важливою складовою бухгалтерського обліку і являють собою правила за якими банк проводить вимірювання, оцінку, реєстрацію кореспонденції рахунків при відображенні їх у документообігу.

Таблиця 1.7

Принципи бухгалтерського обліку АТ «ПУМБ»

Назва принципу 1	Зміст принципу 2
Обачність	облік без заниження оцінки зобов'язань та витрат або завищення оцінки активів і доходів банку
Повне висвітлення	у звітності має бути висвітлена вся інформація щодо фактичних та потенційних наслідків господарських операцій і подій, які здатні вплинути на прийняті на їх основі рішення без приховування фактів
Автономність	майно банку має розглядатися як юридична особа, відокремлено від її власників, тобто особисте майно чи зобов'язання засновників не відображається у звітності підприємства
Послідовність	банк має постійно дотримуватися єдиних правил згідно обраної облікової політики
Безперервність	активи та зобов'язання банку оцінюються виходячи з припущення, що його діяльність триватиме в подальшому
Нарахування та відповідність доходів і витрат	для визначення фінансового результату звітного періоду доходи звітного періоду мають бути порівняними з витратами, які були понесені для отримання цих доходів, всі показники відображаються в момент їх безпосереднього надходження або виплати
Превалювання сутності над формою	операції обліковуються акцентуючи на їх сутності, поступаючись верховенством юридичної форми
Історична (фактична) собівартість	активи оцінюються, виходячи з вартості їх виробництва та придбання

Закінчення таблиці 1.7

Єдиний грошовий вимірник	всі господарські операції банку мають бути узагальнені в єдиній грошовій одиниці (національній валюті) в його фінансовій звітності
Періодичність	можливість розподілу діяльності підприємства на певні періоди часу з метою складання фінансової звітності

Джерело: розроблено автором на основі фінансової звітності АТ «ПУМБ»

ПУМБ веде бухгалтерський облік, складає фінансову звітність у національній валюті України; операції в іноземній валюті та банківських металах в бухгалтерському обліку відображаються у подвійній оцінці – валюті розрахунків та гривневому еквіваленті за офіційним валютним курсом; у фінансовій звітності операції в іноземній валюті та банківських металах відображаються у національній валюті України – гривневому еквіваленті, розрахованому за офіційним валютним курсом на дату здійснення операцій.

ПУМБ також зазначає, що органами управління банку є загальні збори учасників (вищий орган), спостережна рада, правління (рада директорів) банку, а органом контролю – ревізійна комісія та внутрішній аудит банку. Тож комерційний банк має організований підрозділ внутрішнього аудиту.

У широкому значенні терміну аудит є об'єктивним аналізом процесів у банку (особливо фінансових) за для удосконалення організації роботи банку, що побудований на засадах нагляду, перевірок, опитувань і ретельного ознайомлення з відповідними документами. Аудит покликаний служити на порівняння плану із реальною картиною.

У вузькому розумінні, аудит – це процедури перевірки фінансової та бухгалтерської звітності, даних обліку [31]. В подальшому за результатами перевірки буде сформовано висновки і передано на ознайомлення керівництву банку.

Тож метою проведення аудиту є формування аудиторського звіту щодо фінансових справ банку.

Задачами аудиту при цьому є збір правдивої вихідної інформації щодо фінансово-господарської діяльності банку або його філії для формування достовірного висновку. Такими задачами зазвичай вказують:

- оцінку достовірності фінансової звітності;

- виявлення та попередження шахрайських дій;
- оцінку ефективності внутрішнього контролю
- визначення відповідності операцій банківському законодавству і внутрішнім політикам.

Процес аудиту завжди масштабний та всеохоплюючий, тому складається з декількох основних етапів, яких, звичайно, може бути набагато більше:

- 1) Планування аудиту – на цьому етапі визначається обсяг та методи аудиту, формується план подальших робіт;
- 2) Збирання доказів – проводиться перевірка документів, інтерв'ю з персоналом, тестування систем контролю тощо; багато науковців вважають цей етап основний та найвідповідальнішим, так як від якості і повноти отриманої інформації найбільше залежить результат;
- 3) Аналіз і оцінка – зібрані докази піддаються ретельному, комплексному аналізу, проводиться оцінка ризиків та відповідності операцій до встановлених стандартів;
- 4) Звітування – заключний етап на якому аудитор узагальнює інформацію та складає звіт за отриманими результатами, надає рекомендації для покращення системи обліку та контролю.

Висновки до розділу 1

1. Для держави банки є надзвичайно важливою складовою економіки, так як займаються забезпеченням фінансової системи, зберіганням і розподілом грошових засобів, що сприяє стабілізації, розвитку, зміцненню економіки тощо. Банк – це фінансова установа, яка приймає вклади від населення, надає позики, обслуговує платежі та надає інші важливі банківські послуги (до прикладу, такими як інвестування). Фінансування комерційних банків здебільшого відбувається за рахунок нарахованих на кредити відсотків, а депозити в свою чергу виступають ресурсною базою кредитування, через що банки дуже зацікавлені у привабленні вкладників.

2. Депозит є грошовими коштами національної чи іноземної валюти (дорогоцінними металами, іншими цінностями), які клієнт передає до банку на умовах обов'язково підписаного двостороннього договору, на умовах строковості, повернення і нарахування відсотків. Класифікуються депозити перш за все на активні (ресурси, залучені банком для подальшого використання в своїх активних операціях) та пасивні (залучені від клієнтів кошти на тривалий термін і з обмеженням для зняття, які банк використовує ресурси для кредитування та інвестування). Також додатково існує поділ на депозити на вимогу, ощадні іменні вклади, строкові й депозити на пред'явника.

3. Цікавою є статистика щодо депозитних операцій у кризовий для української економіки час, яку проводить і публікує НБУ. Відповідно до неї, після початку повномасштабної війни, люди масово почали забирати свої вклади, що може бути дуже руйнівним для банківської системи. Та втім, за кілька місяців загальна сума зросла та навіть перевищила довоєнні показники, що свідчить про прагнення людей зберегти свої заощадження, а не вкладати їх в інвестиції. Для оформлення депозитних операцій, населення налає перевагу іноземній валюті. Подібна тенденція мала місце бути і в кризу, пов'язану із епідемією, та протягом кількох років все нормалізувалося. Отже можна побачити, що статистичні дані щодо депозитів доволі очевидно можуть демонструвати стан економіки держави в цілому.

4. Держава повинна надійно забезпечувати прозорість надання банківських послуг громадянам України. Тож діяльність комерційних банків знаходиться під особливим наглядом та контролем. Правова основа у сфері надання банківських послуг складається з національних законодавчих та підзаконних актів. При цьому можна виділити ряд загально діючих нормативно-правових актів щодо регулювання господарської діяльності взагалі, а є вузькоспеціалізовані документи щодо правил здійснення депозитних операцій. Головним законом, яким керуються банки є Закон № 2121-III, який регламентує загальні принципи роботи для банків і їх взаємодії із клієнтами. Якщо рамки встановленого законодавства буде порушено, передбачено покарання аж до позбавлення ліцензії, без якої банк буде змушений припинити своє існування.

5. Базою кваліфікаційної роботи було обрано комерційний банк «ПУМБ». АТ «ПУМБ» - є надійним, впізнаваним, успішним банком для збереження заощаджень з серйозною репутацією, який працює вже понад тридцять років. Код ЄДРПОУ – 14282829. Засади бухгалтерського обліку установи зафіксовано в її обліковій політиці та здійснюється за принципами обачності, повноти, незалежності, послідовності, нарахування та відповідності фінансових результатів, суттєвості, історичної собівартості, єдиного грошового вимірника та періодичності, згідно законодавства України. Для проведення аудиту банк має підрозділ внутрішнього аудиту на чолі з ревізійною комісією. Організація та задачі обліку і аудиту депозитних операцій є важливими елементами стабільності та надійності для ПУМБ. Від ефективності цих процесів залежить не тільки фінансова стійкість банку, але й довіра його вкладників, інвесторів. Регулярний аудит і вдосконалення облікових процедур сприяють зниженню ризиків та підвищенню прозорості банківської діяльності, як зазначає керівництво банку.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ В УМОВАХ АТ «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК»

2.1. Документальне оформлення депозитних операцій та облікові процедури у комерційному банку

Проводячи свою комерційну діяльність, АТ «ПУМБ» курується не лише межами чинного законодавства, а й внутрішнім встановленим регламентом, який включає Статут, Постанови Правління та інші документи банку (такі як розпорядження, накази, інструкції тощо). Головним для бухгалтерського обліку серед переліку внутрішніх документів можна виділити Наказ про облікову політику АТ «ПУМБ». Даний акт, складений з урахуванням вимог міжнародних стандартів та НП(С)БО, визначає наступні основні моменти у обліку та документообігу:

- єдині принципи функціонування облікового апарату, особливості формування статей у звітності;
- однакові для всіх активів та зобов'язань, методи оцінки;
- порядок, за яким банк нараховує доходи та витрати;
- умови за яких зобов'язання визнається безнадійним;
- використання та створення резервів;
- інші правила обліку певних господарських операцій.

Документообіг банків являє собою систематизовану сукупність норм щодо порядку проходження документів банківськими підрозділами, їх правильне створення та оброблення щодо кожної проведеної операції [32].

Правильна організація документообігу в банках забезпечує нормальний режим робочого дня при рівномірному навантаженні обліково-операційного апарату банку, найкоротший шлях проходження документів без повторного їх передання одному і тому ж виконавцеві.

Грамотно налагоджений документообіг у банках надає ряд важливих переваг, які позитивно впливають на ефективність, безпеку та загальну роботу установи. Основні переваги включають:

- підвищення ефективності роботи через швидкість доступу до інформації;
- мінімізація ризику допущення помилок;
- забезпечення конфіденційності інформації;
- покращення якості обслуговування клієнтів;
- оптимізація витрат на папір, друк та адміністративні потреби;
- спрощення здійснення контролю;
- підвищення внутрішньої комунікації між співробітниками та підрозділами, забезпечуючи безперебійний обмін документами.

Банківські документи – це офіційні документи, які створюються, використовуються та обробляються банком у процесі виконання своєї діяльності. Такі документи можуть мати як паперову, так і електронну форму і містить інформацію, що стосується фінансових операцій, адміністративних процедур, правових аспектів чи внутрішнього управління банком.

Кожна банківська операція має бути документально підтверджена відповідним первинним документом або ж документами. Ці документи складають у момент здійснення господарської операції або відразу по її завершенню. Відповідальність за якісне, своєчасне формування таких документів, їх передачу до співробітників облікового апарату та достовірність даних несе особа, якою папери були складені та особисто підписані, а в разі складання на комп'ютерах – підтверджуються паролем або іншим способом авторизації, що однозначно ідентифікує особу, яка здійснила операцію. Документи не повинні містити виправлень і підчищень.

Банківські документи прийнято класифікувати наступним чином:

- залежно від місця складання на внутрішні та зовнішні;
- за призначенням на виконавчі й розпорядчі;
- за змістом на грошові та меморіальні тощо;
- за обсягом на прості та зведені.

Аби спростити оброблення документів, проводиться процес уніфікації: для типових операцій прийнято використовувати затверджені форми. При цьому, згідно з українським законодавством, всі документи мають містити такі обов'язкові реквізити як назва, номер, дата та місце складання; назва отримувача; зміст і сума операції; кореспонденція рахунків, назва банку (із номером МФО), підписи відповідальних сторін. Звісно, це лише перелік типових реквізитів, на документі можуть бути присутні й інші реквізити залежать від виду операції. Розміщуються реквізити з певною послідовністю: довідкові дані – зліва, бухгалтерські і статистичні – справа. Таке розміщення полегшує перенесення інформації в облікову систему [33].

Кількість грошово-розрахункових документів, що подаються клієнтами до банку і складаються у банку, має бути достатньою для відображення операцій за всіма особовими рахунками та додатків до виписок з рахунків. Кожен банк повинен розробити графік документообігу, який затверджується керівником банку.

Документообіг за банківськими операціями проходить через кілька стадій:

- 1) на першій стадії перевіряються форма і зміст документів, що надійшли, і визначається можливість виконання операції залежно від стану рахунків;
- 2) далі документи підписуються відповідальними виконавцями, а в окремих випадках – контролерами;
- 3) документи групуються за балансовими і позабалансовими рахунками, здійснюється механізоване й автоматизоване оброблення документів і відображення операцій в обліку.
- 4) фінальна стадія передбачає групування й брошурування документів в папки для здачі в поточний архів.

В результаті документообігу всі існуючі банківські документи поділяються на наступні основні види:

- правові документи (статут банку, накази та розпорядження);
- адміністративні документи (штатний розпис, посадові інструкції);
- фінансові документи (балансові звіти, звіти про прибутки і збитки, касові ордери);

- операційні документи (платіжні доручення; кредитні договори; депозитні договори);
- довідкові та інформаційні документи (виписки з рахунків, довідки про їх стан) тощо.

ПУМБ – інноваційний банк, готовий випереджати ринок за технологічністю. Банк впроваджує нові продукти і процеси в обслуговуванні клієнтів, використовуючи як традиційні, так і альтернативні канали надання фінансових продуктів і послуг. При цьому ПУМБ вдосконалює якість сервісу і розробляє індивідуальні рішення для клієнтів, що дозволить збільшити частку ринку в кожному з продуктових і клієнтських сегментів. Розвиток даного напрямку націлений на досягнення поставлених Стратегією бізнес завдань і підтримку змін до моделі управління, які вимагають впровадження нових сучасних механізмів і якісно іншого рівня управлінської інформації.

Зважаючи на іноваційність та постійне впровадження нових технологій для автоматизації роботи, АТ «ПУМБ» використовує комп'ютерну форму ведення бухгалтерського обліку, що значно спрощує та прискорює облік.

Діалогово-автоматизована (комп'ютерна) форма бухгалтерського обліку ґрунтується на комплексному використанні швидкодіючих ЕОМ, які забезпечують автоматизований процес збирання, реєстрації й опрацювання облікової інформації, необхідної для контролю й управління [34].

Комп'ютерна система обліку є ефективним поєднанням професійних навичок користувачів з інтелектуальними можливостями комп'ютерів, що дозволяє отримувати необхідну інформацію для управління та оперативного контролю.

Комп'ютерна система бухгалтерського обліку характеризується повною автоматизацією процесів обробки та систематизації облікової інформації. Всі дані можуть бути відображені в обліку відразу після їх введення в інформаційну базу.

Система автоматично виконує завдання бухгалтерського обліку як у регламентному, так і в діалоговому (інтерактивному) режимах. Використання діалогового режиму підвищує оперативність обліку, контролю і аналізу,

дозволяючи отримувати необхідні довідкові та аналітичні дані протягом звітного періоду, а не лише після його завершення. При цьому обсяг регламентної інформації, що надається користувачам, зменшується і обмежується тільки необхідними даними для виконання конкретних управлінських завдань. Додаткові дані можна отримати за запитом. За потреби можна перевірити правильність розрахунків та отримати розшифровки кожного результату із зазначенням вхідної інформації і порядку проведених розрахунків.

Комп'ютерна система бухгалтерського обліку забезпечує обмежений доступ до первинної та систематизованої інформації шляхом введення паролів, перевірки повноважень на доступ до даних, виявлення та запобігання несанкціонованому доступу до інформації, що зберігається на машинних носіях.

На відображення саме депозитних операцій в бухгалтерському обліку будуть впливати не лише вищеперераховані нюанси, а й тип депозиту (таблиця 1.2) і його термін, що слід враховувати при виборі кореспондуючих рахунків. Так наприклад депозити на вимогу розміщуються на поточних рахунках і можуть бути зняті або поповнені будь-коли, тоді як строкові вклади одразу перераховуються на депозитний рахунок клієнта і знаходиться там до фіксованої дати. Банк «ПУМБ» має різноманітні пропозиції щодо депозитів (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Види депозитів АТ «ПУМБ»

Назва депозиту	Умови депозиту	Мінімальна сума депозиту	Строк депозиту	Відсоток за депозитом
1	2	3	4	5
Депозит «15 ПРО МАКС»	- поповнення: без обмежень; - виплата відсотків: щомісяця на картку; - виплата депозиту: на картку; - часткове зняття коштів та дострокове розірвання: не передбачено	500 грн.	3 або 6 місяців	від 14 до 15%
Депозит «Дохідний»	- поповнення: не передбачено; - виплата відсотків: щомісяця на картку; - виплата депозиту: на картку	500 грн.	від 1 до 18 місяців	від 7 до 15%

Закінчення таблиці 2.1

1	2	3	4	5
	- часткове зняття коштів та дострокове розірвання: не передбачено			
Депозит «Вільний»	- поповнення: не передбачено; - виплата відсотків: щомісяця на картку; - виплата депозиту: на картку; - часткове зняття коштів та дострокове розірвання: дозволено	100 грн.	1 місяць	від 4 до 5%
Депозит «Валютний»	- поповнення: без обмежень; - виплата відсотків: щомісяця на картку; - виплата депозиту: на картку; - часткове зняття коштів та дострокове розірвання: не передбачено	Від 100 USD/EUR	3 місяці	0,1%
Депозит «Накопичувальний»	- поповнення: без обмежень; - виплата відсотків: щомісяця на картку; - виплата депозиту: на картку; - часткове зняття коштів та дострокове розірвання: не передбачено	500 грн.	3 або 6 місяців	від 12.5 до 13.5%
Депозит «Надійний»	- поповнення: не передбачено; - виплата відсотків: щомісяця на картку; - виплата депозиту: на картку; - часткове зняття коштів та дострокове розірвання: не передбачено	500 грн.	від 1 до 18 місяців	від 9 до 16%

Джерело: розроблено автором на основі даних сайту АТ «ПУМБ»

Частиною документообігу щодо депозитів є дані клієнтів банку, їх фінансова інформація. Сформовані досьє зберігаються в банку постійно, адже навіть після закінчення строку депозиту в подальшому клієнту можуть

пропонуватися різні вигідні варіанти взаємодії з банком, будь то обслуговування чи кредити. За для відкриття будь-якого з цих вкладів, клієнт ФО має надати наступні документи:

- паспорт громадянина України;
- індивідуальний (ідентифікаційний) код;
- інші документи за необхідності, залежно від типу вкладу (наприклад пенсійне посвідчення).

ЮО для оформлення депозитного рахунку ж має надати інший пакет документів:

- статутні документи;
- свідоцтво про державну реєстрацію ЮО;
- виписка з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;
- документ, що підтверджує повноваження особи на підписання договору;
- паспорт та ідентифікаційний код особи, яка підписує договір;
- рішення про розміщення депозиту (протокол зборів учасників (акціонерів) або інший внутрішній документ, що підтверджує рішення про відкриття депозиту);
- для оцінки фінансового стану юридичної особи банк також може попросити дані фінансової звітності.

Бухгалтерський облік в банках має свої особливості порівняно з підприємствами. Основна відмінність полягає в специфіці операцій: банки працюють з фінансовими інструментами, такими як позики, депозити, інвестиції тощо, що вимагає специфічних методів обліку та контролю за ризиками [35]. Закономірно до цього, План рахунків бухгалтерського обліку банків суттєво відрізняється від звичайного плану рахунків [36]. Крім того, банківський облік підлягає строгому регулюванню з боку фінансових органів, що впливає на ведення фінансової звітності.

Основні особливості бухгалтерського обліку саме депозитних операцій полягають в наступному:

1. Облік внесків – реєстрація внесків клієнтів на їх депозитні рахунки;

2. Облік відсотків – розрахунок та облік відсотків, що нараховуються на збережені кошти клієнтів є чи не найвизначнішою за складністю особливістю;
3. Реєстрація руху коштів – відображення руху коштів від внесення до зняття з депозитного рахунку;
4. Резервування – формування резервів на покриття можливих втрат по депозитах;
5. Звітність – підготовка фінансової звітності, яка відображає стан депозитних операцій та їх вплив на фінансове становище підприємства [37].

Ще однією особливістю бухгалтерського обліку банків є незвичний План рахунків бухгалтерського обліку банків. Він суттєво відрізняється від звичайного плану рахунків (таблиця 2.2) і на цьому варто детально зупинитися аби зрозуміти сутність кореспонденції рахунків банку «ПУМБ» щодо оформлення депозитних операцій. Ці відмінності обумовлені специфікою діяльності банків та підприємств, що впливає на вимоги до бухгалтерського обліку і, відповідно, структуру плану рахунків, що робить облік у банках більш складним та специфічним порівняно з іншими галузями, вимагаючи від фахівців глибоких знань у фінансовій сфері та високого рівня професійної підготовки.

Таблиця 2.2

Основні відмінності Плану рахунків бухгалтерського обліку банків від Плану рахунків бухгалтерського обліку підприємств

Назва характеристики	ПРБОБ	ПРБО підприємств
1	2	3
Структура рахунків	використовується більш складна багаторівнева система рахунків, яка забезпечує детальний облік різноманітних банківських операцій (депозити, кредити, інвестиції, валютні операції тощо)	використовується простіша структура рахунків, яка відповідає основним видам господарської діяльності (виробництво, продаж, витрати, доходи)
Класифікація рахунків	рахунки поділяються на класи за функціональними ознаками. Використовується багаторівнева система рахунків, де кожен рівень уточнює вид операції або тип активу/пасиву; п'ятирівнева нумерація рахунків, де перший рівень визначає клас рахунків, другий- підклас, і так далі до	рахунки класифікуються за типами активів, пасивів, капіталу, доходів та витрат

Продовження таблиці 2.2

1	2	3
	конкретного виду операції	
Групування рахунків за класами	<ul style="list-style-type: none"> - Клас 1: «Каса, кореспондентські рахунки та інші активи» - Клас 2: «Кошти клієнтів та зобов'язання» - Клас 3: «Операції з цінними паперами» - Клас 4: «Інші активи і зобов'язання» - Клас 5: «Капітал банку» - Клас 6: «Доходи банку» - Клас 7: «Витрати банку» - Клас 8: «Позабалансові рахунки» 	<ul style="list-style-type: none"> - Клас 1: «Необоротні активи» - Клас 2: «Запаси» - Клас 3: «Кошти, розрахунки та інші активи» - Клас 4: «Власний капітал та забезпечення зобов'язань» - Клас 5: «Довгострокові зобов'язання» - Клас 6: «Поточні зобов'язання» - Клас 7: «Доходи та результати діяльності» - Клас 8: «Витрати на елементи» - Клас 9: «Витрати діяльності» - Клас 0: «Позабалансові рахунки»
Позабалансові рахунки	широко використовують позабалансові рахунки для обліку умовних зобов'язань і активів (гарантії, акредитиви тощо)	наявні позабалансові рахунки, але їх використання менш поширене і менше деталізоване
Регуляторні вимоги	розробляється та регулюється НБУ, включаючи специфічні вимоги до обліку банківських операцій для забезпечення прозорості та надійності банківської системи	план рахунків регулюється Міністерством фінансів України або іншим державним органом, відповідаючи загальним вимогам до бухгалтерського обліку
Доходи та витрати	наявні рахунки для обліку специфічних доходів і витрат, пов'язаних з банківською діяльністю (процентні доходи і витрати, комісійні доходи і витрати, доходи від операцій з цінними паперами)	включає рахунки для обліку доходів і витрат, пов'язаних з основною діяльністю підприємства (виробництво, продаж продукції, операційні витрати)
Автоматизація обліку	використання спеціалізованого програмного забезпечення для автоматизації бухгалтерського обліку, яке адаптоване до специфіки банківської діяльності	використовуються більш загальні бухгалтерські програми, адаптовані до потреб підприємства конкретної галузі
Міжнародні стандарти	обов'язкове дотримання міжнародних стандартів фінансової звітності (IFRS), що забезпечує прозорість і зіставність фінансової інформації на глобальному рівні	дозволено дотримуватись IFRS, але часто орієнтуються на національні стандарти бухгалтерського обліку
Приклади нумерації субрахунків з однаковими назвами	<ul style="list-style-type: none"> - Рахунок 1001 «Банкноти та монети в касі банку» - Рахунок 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання» - Рахунок 2600 «Кошти на вимогу 	<ul style="list-style-type: none"> - Рахунок 301 «Готівка в національній валюті» - Рахунок 311 «Поточні рахунки в національній валюті» - Рахунок 313 «Інші рахунки в банках», який підприємства

Закінчення таблиці 2.2

1	2	3
	суб'єктів господарювання» - Рахунок 2610 «Строкові депозити суб'єктів господарювання» - Рахунок 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб» - Рахунок 2630 «Строкові депозити фізичних осіб»	зазвичай використовують для обліку коштів, розміщених на депозитних рахунках в банках

Джерело: власна розробка

Цикл оформлення бухгалтерських проведень депозитних операцій зазвичай включає наступні типи операцій:

- 1) Реєстрацію депозитних договорів – створення облікових записів на підставі укладених договорів;
- 2) Облік залучених коштів – ведення окремих рахунків для кожного виду депозитів;
- 3) Нарахування відсотків – розрахунок і відображення відсотків за депозитами відповідно до умов договорів;
- 4) Повернення депозитів – облік повернення коштів вкладникам та закриття відповідних облікових записів.

Також за депозитами має обов'язково бути створено резерви.

Для більшого унаочнення доцільно буде розглянути облік депозитів на прикладі типових проводок банків щодо депозитних операцій (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

Типові проводки бухгалтерського обліку щодо депозитних операцій банку

Назва операції	Кореспонденція рахунків бухгалтерського обліку
1	2
Отримання депозиту від клієнта	- Дебет «Грошові кошти» (або іншого відповідного активного рахунку) - Кредит «Зобов'язання перед клієнтами за депозитами»
Нарахування відсотків на депозит	- Дебет «Витрати на відсотки» (або іншого відповідного витратного рахунку) - Кредит «Вклади клієнтів» або «Зобов'язання перед клієнтами за відсотками»
Виплата відсотків клієнту	- Дебет «Зобов'язання перед клієнтами за відсотками» - Кредит «Грошові кошти»
Вилучення коштів з депозитного рахунку клієнта	- Дебет «Зобов'язання перед клієнтами за депозитами» - Кредит «Грошові кошти»

Закінчення таблиці 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
26 18	Витрати за строковими вкладами и ЮО	П	23456	10000	13456	21778	10298	11480	22689	12809	9880
Усього за групою 261			93037 023	69026 243	23983 850	91976 277	24699 574	67321 954	89788 122	64390 027	25398 095
26 30	Строков і депозити и ФО	П	54909 84	22133 63	32776 21	64553 2	36432 23	42887 65	87099 02	21666 90	65432 12
26 36	НП/Д за строковими вкладами и ФО	А	0	0	0	0	0	0	0	0	0
26 38	Витрати за строковими вкладами и ФО	П	12765	7643	5122	12112	8760	3352	12344	7211	5133
Усього за групою 263			55037 49	22210 06	32827 43	65764 4	36519 83	42921 17	87222 46	21739 01	65483 45

Джерело: розроблено автором на основі сайту АТ «ПУМБ»

При цьому суми строкових депозитів банком вираховуються заздалегідь, до часу повернення коштів клієнту, таким чином обов'язково прораховуються всі необхідні резерви. Резерви за депозитами – це обов'язкові грошові кошти, які комерційні банки зобов'язані зберігати на рахунках у центральному банку. Ці резерви складаються з частки від загальної суми депозитів, які клієнти тримають у банку [25]. Основна мета створення таких резервів полягає у забезпеченні стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників. НБУ встановлює нормативи обов'язкових резервів, які визначають, яку частку депозитів банки повинні тримати у вигляді резервів. Цей норматив може варіюватися в залежності від типу депозитів та економічної політики центрального банку. При цьому розрізняють також обов'язкові та надлишкові резерви:

- обов'язкові резерви – це частка депозитів, яка визначена центральним банком і яку банки зобов'язані зберігати;
- надлишкові резерви – це кошти, які банки зберігають у центральному банку понад встановлені нормативи. Вони можуть використовуватися для покриття непередбачених витрат або для збільшення ліквідності.

2.2. Відображення депозитних операцій у фінансовій і податковій звітності комерційного банку

В складанні та оформленні річної фінансової звітності АТ «ПУМБ» суворо дотримується вимог законодавства, як національних, так і міжнародних стандартів, НБУ та власної облікової політики. Звітність складається на основі даних бухгалтерського обліку і кожен показник може бути підтверджений відповідними первинними документами. Дані звітності представляються в національній валюті України – гривні, при цьому одиниці виміру – тисячі гривень [38].

Відображення депозитних операцій у фінансовій і податковій звітності комерційного банку є важливим аспектом звітування, управління фінансами та виконання вимог НБУ. Фінансова звітність банків складається з п'яти частин: форма 1 – баланс (звіт про фінансовий стан); форма 2 – звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід); форма 3 – звіт про рух грошових коштів; форма 4 – звіт про власний капітал та форма 5 – примітки до фінансової звітності. Але не кожен з цих елементів розкриває дані щодо депозитних операцій, тому ретельно варто розглянути лише деякі з них.

Баланс (таблиця 2.5) або Звіт про фінансовий стан може містити наступні дані щодо депозитів:

- зобов'язання перед клієнтами: депозити відображаються як зобов'язання банку на пасивній стороні балансу, поділяючись за типами (поточні рахунки, строкові депозити тощо) та строками погашення;

- грошові кошти та їх еквіваленти: частина депозитів може бути включена до цієї статті, особливо якщо це високоліквідні кошти, що доступні для негайного використання.

Таблиця 2.5

**Фрагмент Балансу (Звіту про фінансовий стан) та аналіз АТ «ПУМБ»
щодо депозитних операцій**

Стаття Балансу	Актив/ Пасив	2021	2022	2023	Відхилення, %	
					2021/2022	2022/2023
1	2	3	4	5	6	7
Грошові кошти та їх еквіваленти	А	21326213	46455869	33747952	117,83	-37,65
Кошти банків	П	1445197	2324222	2716727	60,78	16,88
Кошти клієнтів	П	80871781	90299888	126542822	11,66	40,14

Джерело: власні розрахунки на основі фінансової звітності АТ «ПУМБ»

Як показує таблиця, 2023 році ПУМБ суттєво втратив у грошових коштах та їх еквівалентах (-37,65%), та, втім, це не пов'язано із грошовими коштами клієнтів банку (в тому чисті із депозитами), адже вони збільшились у 2022 році на 11,6%, а у 2023 році ще на 40,14%; кошти інших банків при цьому теж зростають. Отже, можемо припустити, що банк знаходиться в дещо нестабільній ситуації, але рівень депозитів при цьому не падає, що добре в розрізі даної кваліфікаційної роботи.

Звіт про прибутки та збитки зачіпає інформацію щодо депозитних операцій банку лише опосередковано, так як витрати за відсотками: відсотки, нараховані на депозити, відображаються як відсоткові витрати у звіті про прибутки та збитки, що частково дублюється в формі 4 фінансової звітності. Інформація, що міститься в даному звіті, показує, що у 2022 році банк «ПУМБ» отримав збиток у 397723 тис. грн. у зв'язку із повномасштабний вторгненням, але вже у 2023 році відновив результати своєї діяльності, отримавши прибуток у 3955475 тис грн.

Інформація про депозити в Звіті про рух грошових коштів (таблиця 2.6) відображає як залучені кошти, так і виплати клієнтам, що дозволяє оцінити динаміку і стабільність грошових потоків банку. Цей звіт відображає дані щодо депозитів в різних розділах залежно від типу депозиту та характеру операцій:

- процентні витрати банку за депозитами;
- операційна діяльність: сюди входять кошти, які клієнти вносять на поточні рахунки та ощадні депозити та інформація щодо погашення депозитів;
- інвестиційна діяльність: тут можуть бути розміщені дані, які пов'язані з вкладеннями банку в інші фінансові інструменти, використовуючи залучені від клієнтів грошові засоби;
- фінансова діяльність: тут розміщується інформація про депозити інших банків та емітовані боргові зобов'язання.

Таблиця 2.6

Фрагмент Звіту про рух грошових коштів та аналіз АТ «ПУМБ» щодо депозитних операцій

Стаття Звіту	2021	2022	2023	Відхилення, %	
				2021/2022	2022/2023
1	2	3	4	5	6
Чисті грошові потоки від операційної діяльності - зокрема Проценти сплачені	15668239 (2542475)	13140531 (4690264)	35839389 (7718539)	-19,24 84,48	172,74 64,56
Чисті грошові потоки від інвестиційної діяльності	(5929925)	9029867	(44744245)	252,28	-120,18
Чисті грошові потоки використані у фінансовій діяльності	(1458288)	(1612518)	(4323383)	-10,58	-168,11

Джерело: власні розрахунки на основі фінансової звітності АТ «ПУМБ»

З попередніх розрахунків видно, що депозити банку зростають, відповідно до чого зростають і відсотки за ними сплачені (за 2022 і 2023 роки відмічається ріст на 84,48% і 64,56% відповідно), це пов'язано переважно з закінченням строку термінових депозитів. Вклади також мають опосередкований вплив на діяльність банківської установи, тож таблиця демонструє, що надходження від операційної діяльності в 2023 році значно зросли, а інвестиційна діяльність зазнає коливань з року в рік, фінансова діяльність стабільно знаходиться в мінусів. Але, зважаючи на регулярні внутрішні перевірки у банку, можна зробити висновок, що керівництво зважає на ризики та тримає ситуацію під контролем.

Найвичерпнішу інформацію щодо депозитів надають примітки до фінансової звітності (таблиця 2.7). У надаються додаткові дані щодо структури депозитів, умов, процентних ставок, строків погашення та інших важливих характеристик. Примітки можуть деталізувати наступну інформацію:

- структуру типів депозитів (поточні, ощадні, строкові);
- умови депозитів: процентні ставки, умови зняття коштів, валюти тощо);
- строки погашення строкових депозитів;
- забезпечення депозитів (резерв);
- інша інформація (контрагенти, ризики тощо).

Таблиця 2.7

Фрагмент Приміток до фінансової звітності та аналіз АТ «ПУМБ» щодо депозитних операцій

Кошти клієнтів	2021	2022	2023	Відхилення, %	
				2021/2022	2022/2023
1	2	3	4	5	6
Юридичні особи					
- Поточні рахунки	34232306	42466450	53960152	24,05	27,06
- Строкові депозити та ощадні рахунки	11357104	9702967	24912364	-17,05	156,75
Фізичні особи					
- Поточні рахунки	12880831	17511955	21940934	35,95	25,39
- Строкові депозити та ощадні рахунки	22401540	20618516	25729372	-8,65	24,79
Всього коштів клієнтів	80871781	90299888	126542822	11,66	40,14

Джерело: власні розрахунки на основі фінансової звітності АТ «ПУМБ»

Аналіз даних таблиці свідчить про превалювання коштів ЮО над кількістю коштів ФО. Також ми можемо бачити підтвердження статистики НБУ щодо тенденції вкладників забирати свої вклади з початком повномасштабного вторгнення (так як в 2022 році сума депозитів ЮО зменшилась на 17,05%, а ФО на 8,65%) і тенденції до їх поповнення у 2023 році (на 156,75% і 24,79% відповідно), що навіть перевершило рівень вкладів до запровадження воєнного стану в Україні.

У звіті про зміни у власному капіталі банку депозити не відображаються, оскільки вони не є частиною власного капіталу.

Банки подають квартальну та річну звітність: квартальна включає баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів та примітки до фінансової звітності та подається не пізніше 25 днів після закінчення кварталу. Річна ж детальніше розкриває інформацію та повинна бути подана не пізніше 60 днів після закінчення фінансового року та підлягає обов'язковому аудиту.

Обов'язковою для будь-якого суб'єкта господарювання є також податкова звітність [39]. ПУМБ повністю враховує вимоги податкового законодавства України щодо сплати податків та подання податкових декларацій. Податкова звітність відображає наступні аспекти депозитних операцій:

- витрати на проценти за депозитами, які враховуються як витрати банку для цілей оподаткування, що зменшує оподатковуваний прибуток;
- утримання податків: податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, податок на доходи фізичних осіб, а також військовий збір і єдиний соціальний внесок.

ПУМБ подає як фінансову, так і податкову звітність в електронному вигляді через систему електронного документообігу НБУ та через електронний кабінет платника податків, відповідно.

2.3. Аудит депозитних операцій та напрями удосконалення обліково-інформаційної системи АТ «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК»

Закон України № 679-XIV від 20.05.1999 р. Зазначає, що банки зобов'язані подавати НБУ фінансову звітність, враховуючи вимогу щорічно проводити аудит власної фінансово-господарської діяльності. Звіт незалежного аудитора є невід'ємною частиною фінансової звітності банку.

Аудит депозитних операцій банку – це процес незалежного огляду та перевірки всіх аспектів та процедур, пов'язаних з прийманням, управлінням та використанням депозитів від клієнтів [40]. Основна мета аудиту полягає у забезпеченні того, що депозитні операції банку відповідають встановленим

внутрішнім положенням, регулятивним вимогам та стандартам бухгалтерського обліку.

Розділяють два основних види аудиту, які відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного управління та нагляду за фінансовою діяльністю банку: внутрішній та зовнішній.

Хоча зовнішній та внутрішній аудит мають різні функції та характер, вони взаємодоповнюють один одного, сприяючи забезпеченню ефективного управління та контролю в банку. Саме злагоджене поєднання процесів внутрішнього й зовнішнього аудиту є важливою специфічною особливістю аудиту комерційних банків. Між внутрішніми та зовнішніми аудиторами відбувається співпраця та регулярний обмін інформацією для оптимізації аудиторських процедур, уникнення дублювання роботи та забезпечення комплексного підходу до аудиту.

Зовнішній аудит забезпечує незалежну оцінку фінансової звітності банку з боку сторонніх аудиторських компаній. За для вибору аудиторської фірми банком ПУМБ було проведено тендер серед досвідчених та ліцензованих фірм з надійною репутацією, в результаті якого було підписано договір з ТОВ «Делойт енд Туш ЮСК».

Серед вимог до зовнішніх аудиторів зазвичай висуваються такі основні вимоги як висока компетентність та наявність відповідного кваліфікованого досвіду, пройдена сертифікація щодо професійної придатності, криштальна ділова репутація, регулярне проходження курсів і тренінгів підвищення кваліфікації; незалежність відносно комерційного банку, який підлягає перевірці; чітке дотримання аудиторських стандартів.

Процедура зовнішнього аудиту включає в себе декілька обов'язкових етапів:

- 1) Підготовка до аудиту: на цьому етапі аудитор складає ретельний план аудиту з графіком аудиторських процедур та збирає необхідний масив даних для подальшої перевірки;

- 2) Основна частина проведення аудиту: проводиться оцінка фінансової звітності, її повноти і достовірності відповідно до міжнародних стандартів

аудиту (ISA), застосовуються загальні та спеціальні аудиторські процедури відповідно до розробленого плану аудиту та тестування вибіркового банківських операцій для оцінки їх коректності та відповідності нормативним вимогам. На цьому етапі виявляються помилки і шахрайство або недоліки у системі внутрішнього контролю.

3) Звітування: фінальний етап, на якому аудитор резюмує отримані результати та складає на їх основі офіційний аудиторський висновок з рекомендаціями щодо покращення процесів та систем контролю.

Аудиторський висновок (звіт) після затвердження колегіальним органом банку може бути обговореним на зустрічі представників органу нагляду НБУ, незалежного аудитора, який здійснював аудиторську перевірку фінансової звітності банку, та службою внутрішнього аудиту банку в разі потреби [41]. Наприклад за результатами своєї діяльності у 2023 році АТ «ПУМБ» отримав аудиторський звіт у якому йдеться про цілковиту достовірність та правильність оформлення звітності у всіх її суттєвих аспектах. Тож на порядок денний було винесено тільки розділ «Основа для думки із застереженням» даного звіту, аби розглянути доцільність впровадження запропонованих методів удосконалення існуючої системи банку.

Внутрішній аудит забезпечує незалежну оцінку ефективності систем внутрішнього контролю [42], управління ризиками та корпоративного управління та проводиться внутрішньою аудиторською службою, у випадку банку «ПУМБ» незалежний відділ контролю є складовою частиною банку і підпорядковується тільки раді директорів. Внутрішній аудит спрямований на оцінку ефективності внутрішніх контрольних процедур, процесів та політик, а також надання рекомендацій для їх покращення. Він охоплює широкий спектр аспектів діяльності банку, включаючи фінансовий управлінський облік, управління ризиками, дотримання внутрішніх положень та політик, а також інші сфери.

Тож щорічно відділом внутрішнього контролю банку розробляється плану аудиту, що включає основні напрямки перевірок, враховуючи ризики та пріоритети банку. Потім, як і у зовнішньому аудиті, проводиться перевірка

діяльності банку відповідно до затвердженого плану, а саме, оцінюються ризики, проводяться тести контролю, аудиторські процедури і процедури збору доказів та власне документування результатів аудиту, виявлених недоліків і запропонованих рекомендацій. На фінальному етапі відділ внутрішнього аудиту подає керівництву звіт аудиторської перевірки та рекомендації щодо покращення систем внутрішнього контролю. Але, на відміну від незалежного аудитора, внутрішній ще й проводить моніторинг відстеження виконання рекомендацій та впровадження коригуючих заходів, що є дуже корисно для функціонування облікового апарату банку. Відповідно до цього, функцією такого аудиту є можливість вчасно виявити та усунути несприятливі або навіть шкідливі аспекти системи й скоригувати діяльність банку і його окремих філій на досконалу роботу, встановити, які підрозділи або служби банку є найбільш результативних, а яким потрібно підвищити ефективність своєї роботи, що не дає співробітникам банку розслабитися і нехтувати своїми професійними зобов'язаннями.

Статут комерційного банку АТ «ПУМБ» своїм розділом № XII «Внутрішній аудит банку» визначає наступні основні положення:

12.1. Банк створює підрозділ внутрішнього аудиту, який є самостійним структурним підрозділом Банку, та складовою системи внутрішнього контролю Банку, а також одним із суб'єктів системи управління ризиками Банку.

12.2. Підрозділ внутрішнього аудиту підпорядковується Наглядовій раді Банку та звітує перед нею, діє на підставі положення, затвердженого Наглядовою радою.

12.3. Організація внутрішнього аудиту в банківській групі, учасником та відповідальною особою якої є Банк, здійснюється відповідно до вимог законодавства та внутрішніх положень Банку й інших учасників банківської групи.

12.4. Підрозділ внутрішнього аудиту виконує такі функції:

1) перевіряє наявність та оцінює ефективність роботи систем управління ризиками, відповідність цих систем видам та обсягам здійснюваних Банком операцій, і внутрішнього контролю Банку;

- 2) перевіряє процес оцінки достатності капіталу з урахуванням ризиків Банку;
- 3) здійснює моніторинг дотримання керівниками та працівниками Банку вимог законодавства і внутрішніх положень Банку, затверджених Наглядовою радою Банку;
- 4) оцінює інформаційно-технічне забезпечення управління та проведення операцій;
- 5) перевіряє правильність ведення і достовірність бухгалтерського обліку та фінансової звітності;
- 6) перевіряє фінансово-господарську діяльність Банку;
- 7) перевіряє відповідність кваліфікаційним вимогам та виконання професійних обов'язків працівниками Банку;
- 8) виявляє та перевіряє випадки перевищення повноважень посадовими особами Банку і виникнення конфлікту інтересів у Банку;
- 9) перевіряє достовірність та вчасність надання інформації органам державної влади та управління, які в межах компетенції здійснюють нагляд за діяльністю Банку;
- 10) інші функції, пов'язані із здійсненням нагляду за діяльністю Банку.

12.5. Підрозділ внутрішнього аудиту проводить оцінку видів діяльності Банку, виконання яких забезпечується шляхом залучення юридичних та фізичних осіб на договірній основі (аутсорсинг).

12.6. Підрозділ внутрішнього аудиту за результатами проведених перевірок готує та подає Наглядовій раді звіти і пропозиції щодо усунення виявлених порушень.

12.7. Банк зобов'язаний у порядку, визначеному нормативно-правовими актами Національного банку України, подавати Національному банку України звіт про роботу Підрозділу внутрішнього аудиту та інші документи за результатами внутрішнього аудиту.

12.8. НБУ погоджує кандидатуру керівника підрозділу внутрішнього аудиту, погоджує його обов'язки, вимоги до професійної придатності та ділової репутації.

12.12. Підрозділ внутрішнього аудиту може носити будь-яку назву: департамент, управління, відділ тощо. Виходячи із принципу превалювання сутності над формою, цей орган оцінюється не за своєю назвою, а за своїми функціями.

Що стосується місця аудиту депозитних операцій у системі контролю банку, то в процесі проходження аудиту (як внутрішнього, так і зовнішнього) в плані аудиторської перевірки, якщо є такий запит, можуть бути записані наступні задачі:

- перевірка правильності оформлення, реєстрації та обліку депозитів;
- дотримання внутрішніх процедур захисту депозитів за для запобігання шахрайству;
- перевірка достатності резервів щодо гарантування виплат депозитів вкладникам.

Удосконалення обліку в комерційному банку є ключовим для забезпечення точності, прозорості та ефективності банківських операцій. Головним напрямом оптимізації облікового апарату комерційного банку АТ «ПУМБ» буде використання сучасних ІТ-рішень [43]. Даний комерційний банк вже досяг певного успіху в сфері автоматизації процесів, але ринок технологій не стоїть на місці і має дуже широкий вибір інструментів з подальшого розвитку системи обліку. До основних з них можна віднести:

- впровадження хмарних рішень для зберігання та обробки даних, що забезпечить доступ до облікової інформації з будь-якого місця і знизить витрати на ІТ-інфраструктуру.
- використання сучасних банківських систем для автоматизації обліку депозитних операцій, зокрема CRM-систем та ERP-систем, та IoT для моніторингу депозитних операцій у реальному часі [44];
- роботизація рутинних завдань для виконання повторюваних завдань (введення даних, звірка рахунків та генерування звітів);
- інтеграція з зовнішніми системами та сервісами, такими як податкові служби та системи фінансового моніторингу;

- покращення звітності та аналітики за допомогою ВІ-систем поглибленого аналізу даних, генерування аналітичних звітів та прогнозування;
- впровадження сучасних систем управління ризиками для моніторингу та аналізу потенційних загроз, регулярне проведення стрес-тестів для оцінки стійкості банку до фінансових шоків.

В питання аудиту автоматизація також є дуже корисною. Використання сучасних технологій (наприклад Big Data та блокчейну) дозволяє оперативного досліджувати великі масиви даних та за допомогою аналітичних технологій виявляти аномалії, потенційні ризики та створювати незмінного та прозорий реєстр транзакцій у банківських операціях. В аудиті має бути запроваджений ризик-орієнтований підхід для знаходження вузьких місць, а також форензич-аудит для виявлення та розслідування випадків шахрайства та інших неправомірних дій. Важливим заходом аудиту в сучасному світі є включення перевірки кібербезпеки банку службою внутрішнього аудиту, так як набувають розпорядження кібератаки, які простіше попередити, аніж боротися із негативними наслідками.

Ще одним напрямом з удосконалення обліку банку є заходи з підвищення безпеки даних, до прикладу, поліпшення наявних методів шифрування для захисту облікових даних від несанкціонованого доступу або впровадження систем для виявлення та запобігання кіберзагрозам [45]. Даний напрям суттєво підвищить довіру вкладників до банку, що забезпечить збільшення кількості депозитів.

Підвищити рівень довіри допоможе також посилення прозорості діяльності банку. У цьому допоможе впровадження концепції відкритого банкінгу для підвищення прозорості та конкуренції у фінансовому секторі та збільшення якості та частоти публічної звітності, доступної для всіх зацікавлених сторін.

Також банку варто посилити співпрацю із регуляторами. Як зазначалося раніше, законодавство України щодо провадження банківської діяльності загалом, і здійснення депозитних операцій зокрема, часто піддається змінам, і тому, для забезпечення відповідності процесів обліку та аудиту національним та

міжнародним стандартам потрібно вести регулярну відкриту комунікацію з регуляторними органами аби своєчасно отримувати оновлені рекомендації та вказівки і оперативно оновити відповідні процедури.

Дуже важливим методом поліпшити ведення депозитних операцій є покращення та моніторинг клієнтського обслуговування [46]. Для цього можна впровадити нові або оновити вже існуючі онлайн-систем для обслуговування клієнтів та управління їх депозитами. Важливо надавати зворотній зв'язок, а саме, створити на налагодити механізми для отримання зворотного зв'язку від клієнтів для миттєвого виявлення та усунення проблем. Часто клієнти можуть бути незадоволені обслуговуванням через повільну чи недостовірну комунікацію, тож ця проблема може бути легко нівельована збільшенням штату робітників із служби підтримки або удосконаленням систем онлайн підтримки клієнтів на сайті, що значно підвищить конкурентоспроможність АТ «ПУМБ».

Також варто розглянути заходи, які вже застосовує АТ «ПУМБ», але для інших комерційних банків вони можуть стати важливими й ефективними кроками вдосконалення для їх обліково-інформаційного апарату:

1) поліпшення внутрішнього контролю: кожному комерційному банку бажано мати в своєму постійному розпорядженні підрозділ внутрішнього аудиту, яким буде розроблено ряд систематизованих та уніфікованих процедур регулярного контролю та розвитку облікового апарату банку;

2) повна автоматизація обліку, що мінімізує ризик виникнення помилок через людський фактор, які неприпустимі в звітності банку через жорсткі санкції;

3) всі банки мають бути соціально-відповідальними і публікувати на загал свою звітність, що значно підвищить довіру клієнтів та інвесторів;

4) постійне підвищення кваліфікації персоналу [47].

Банк «ПУМБ» має зразкову систему розвитку роботи з персоналом. Кількість співробітників регулярно зростає із року в рік, відповідно до чого збільшується і фонд оплати праці. Кадрова програма банку, спрямована на забезпечення рівня кваліфікації її працівників операційним потребам емітента. Так в 2020 році банк спрямував зусилля на адаптацію видів та інструментів

навчання працівників відповідно до ситуації, що була викликана пандемією вірусу Covid19. Триває навчання керівників банку в багатомодульній програмі розвитку керівників «Школа менеджмента» і програмі з обміну знаннями «Knowledge sharing», в якій працівники банку діляться своїми знаннями один з одним, приділяючи при цьому особливу увагу процесу адаптації нових працівників. Регулярно проводяться навчання з вивчення англійської мови та зустрічі speaking club, марафони здорового образу життя, тематичні челенджі та різноманітні конкурси.

Висновки до розділу 2

1. Документообіг банків представляє собою організовану систему, яка визначає порядок створення, обробки та проходження документів між підрозділами банку для кожної проведеної операції. Ефективно організований документообіг має декілька обов'язкових стадій та забезпечує оптимізацію робочих процесів та підвищення внутрішньої комунікації в банку. Кожен банк розробляє і затверджує власний графік документообігу. В процесі документообігу створюється багато банківських документів різних типів (як паперових, так і електронних). Кожна операція має бути обов'язково підтверджена відповідним документом, складеним під час або одразу після операції, за якість і достовірність якого відповідає особа, що його склала. Документи класифікуються за місцем складання, призначенням, змістом та обсягом. Для спрощення обробки використовуються уніфіковані форми з обов'язковими реквізитами, визначеними законодавством.

2. Бухгалтерський облік банків відрізняється від звичайного в першу чергу через використання специфічного ПРБОБ. Основну процесу відображення депозитних операцій в обліку складає реєстрація внесків клієнтів на їхні рахунки, розрахунок та облік нарахованих відсотків, відображення руху коштів, формування резервів для покриття можливих втрат, і підготовку фінансової звітності. ПУМБ автоматизує всі ці процеси і використовує комп'ютерну форму ведення обліку, яка значно спрощує процеси збору, реєстрації та обробки

облікової інформації. Ця система поєднує професійні навички користувачів з інтелектуальними можливостями комп'ютерів, забезпечуючи оперативний контроль і доступ до необхідної інформації, при цьому захищаючи дані від несанкціонованого доступу.

3. Відображення депозитних операцій у фінансовій і податковій звітності комерційного банку є ключовим аспектом управління фінансами та виконання вимог НБУ. Фінансова звітність банків складається з п'яти частин, але дані про депозити найбільше розкриваються у балансі, звіті про прибутки та збитки, звіті про рух грошових коштів, а також у примітках до фінансової звітності, остання форма є найзмстовнішою та розкриває детальну інформацію про структуру, умови, процентні ставки та строки погашення депозитів. ПУМБ також дотримується вимог податкового законодавства, відображаючи та утримуючи необхідні податки. Звітність подається в електронному вигляді через системи НБУ та податкового кабінету.

4. Банки зобов'язані щорічно проходити зовнішній аудит, який включає підготовку, основну частину проведення аудиту та звітування. Аудиторський звіт повинен бути прикріплений до пакету фінансової звітності та підлягає обговоренню з представниками НБУ та служби внутрішнього аудиту, щоб покращити систему банку. Також ПУМБ має службу для проведення внутрішнього аудиту. Він є важливою складовою системи внутрішнього контролю та управління ризиками та спрямований на оцінку і покращення ефективності внутрішніх контрольних процедур, управління ризиками та корпоративного управління.

5. Аби залишатися конкурентоспроможним банк має постійно удосконалювати все аспекти своєї роботи. Ключовими напрямками оптимізації облікового апарату та аудиту банків є використання сучасних ІТ-рішень, посилення співпраці з регуляторами, розвиток кібербезпеки, покращення клієнтського обслуговування та надання зворотного зв'язку також є важливими кроками для підвищення якості та ефективності діяльності банку, а також, поліпшення внутрішнього контролю і заходи з підвищення професійності персоналу.

ВИСНОВКИ

1. Банки відіграють ключову роль в економіці, забезпечуючи функціонування фінансової системи через зберігання і розподіл грошей; підтримання фінансової стабільності. Вони надають різноманітні фінансові послуги, включаючи прийняття вкладів, надання кредитів, обслуговування платежів, інвестування і управління активами. Кредитування є основним джерелом доходів банків, яке залежить від депозитів клієнтів, що формують ресурсну базу для видачі кредитів. Тож депозити є важливим фінансовим інструментом, що передбачає передачу грошей або коштовностей до банку з умовами повернення, строковості і нарахування відсотків. Депозити перш за все поділяються на активні (залучені кошти клієнтів для активних операцій банку) та пасивні (залучені від клієнтів кошти для пасивних операцій банку). Ще є класифікація за умовами депозитів на строкові, на запитання, ощадні та на пред'явника.

2. Банківський сектор, як і будь-який бізнес, повинен діяти офіційно, дотримуючись законодавства України, яке регулює відносини між державою, банками і клієнтами та забезпечує безпеку депозитних операцій. Законодавство постійно піддається змінам через євроінтеграцію, впровадження європейських та міжнародних стандартів. Тому для ефективної роботи банки мають підтримувати і оновлювати великий обсяг інформації, що вимагає систематизації нормативних актів для кращого розуміння і дотримання законодавства. Наразі є два рівні регулювання депозитних операцій: загальні й спеціалізовані документи. До бази основних належать: Конституція України, ГКУ, ПКУ, ЦКУ та Закони № 996-XIV від 01.01.2024 і № 1023-XII від 19.11.2022. Базу спеціалізованих складають: Закон № 679-XIV від 19.04.2024, № 4452-VI від 19.04.2024 та інструкції, постанови, нормативно-правові акти НБУ щодо депозитів. При цьому головним законом щодо здійснення депозитних операцій неодмінно є Закон № 2121-III від

27.04.2024. Порушення умов законодавства банками може призвести до суворих покарань, аж до втрати ліцензії.

3. Базою для кваліфікаційної роботи було обрано комерційний банк «ПУМБ». АТ «ПУМБ» — це надійний та відомий банк з понад тридцятирічною історією, який має серйозну репутацію для збереження заощаджень. Код ЄДРПОУ: 14282829. ПУМБ має широкий вибір депозитів до оформлення, на сайті банку також можна ознайомитися з пакетами документів необхідних для їх оформлення. Бухгалтерський облік в установі здійснюється відповідно до її облікової політики, яка базується на принципах періодичності, незалежності, обачності, історичної собівартості, повноти, нарахування й відповідності фінансових результатів, послідовності, єдиного грошового вимірника, суттєвості, згідно з законодавством України. Організація обліку і аудиту депозитних операцій є ключовими для стабільності та надійності ПУМБ. Ефективність цих процесів впливає на фінансову стійкість банку та довіру вкладників і інвесторів.

4. Правильна організація документообігу в банках є критично важливою для забезпечення ефективності, безпеки та якості роботи установи. Вона передбачає створення і обробку документів у відповідності з установленими нормами, що дозволяє рівномірно розподілити навантаження на обліковий апарат банку і забезпечити швидкий доступ до інформації. Грамотно налагоджений документообіг знижує ризик помилок, підвищує конфіденційність і якість обслуговування клієнтів, оптимізує витрати та покращує внутрішню комунікацію. Для відображення депозитних операцій враховуються тип депозиту і його термін, що впливає на вибір кореспондуючих рахунків. Бухгалтерський облік у банках має свої особливості через специфіку операцій із фінансовими інструментами, що потребує спеціальних методів обліку та контролю ризиків. План рахунків бухгалтерського обліку банків також суттєво відрізняється від загальноприйнятого плану рахунків. Основні особливості обліку депозитних операцій включають реєстрацію внесків, облік відсотків, реєстрацію руху коштів, формування резервів і підготовку звітності. ПУМБ використовує для всіх цих процесів комп'ютерну форму ведення

бухгалтерського обліку, що автоматизує процеси збору, реєстрації та обробки інформації, підвищуючи ефективність управління та контролю.

5. Важливим аспектом управління фінансами та виконання вимог регуляторів є відображення депозитних операцій у фінансовій та податковій звітності банків. Фінансова звітність банків має п'ять частин та, втім не всі вони розкривають деталі щодо депозитних операцій. Найбільш розгорнуто інформацію про них можна побачити у Примітках до фінансової звітності (форма 5), там подано структуру, умови, строки погашення, суми, забезпечення депозитних вкладів тощо. Обов'язковою складовою звітності також є податкова звітність.

6. Невід'ємною частиною фінансової звітності банку є звіт незалежного аудитора. Внутрішній та зовнішній аудит є ключовими інструментами для забезпечення ефективного управління та нагляду за фінансовою діяльністю банку. Зовнішній аудит надає незалежну оцінку фінансової звітності банку від сторонніх аудиторських компаній, дотримуючись вимог компетентності, сертифікації та незалежності. Внутрішній спрямований на оцінку ефективності систем внутрішнього контролю, управління ризиками та корпоративного управління. Ці два види аудиту взаємодоповнюють один одного, створюючи комплексний підхід до аудиту комерційних банків і сприяючи виявленню та усуненню недоліків у діяльності банку. Удосконалення обліку в комерційному банку є критичним для забезпечення точності, прозорості та ефективності його операцій. АТ «ПУМБ» визначає використання сучасних ІТ-рішень як головний напрямок оптимізації свого облікового апарату, що має широке коло доступних до впровадження інструментів. Також основними напрямками вдосконалення слід виділити підвищення безпеки даних, співпраця з регуляторами та покращення клієнтського обслуговування також важливі аспекти удосконалення обліку банку. Узагальнюючи, ці заходи сприятимуть підвищенню довіри клієнтів, покращенню ефективності та забезпечать стійкість банку у змінному фінансовому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Джулій Л. В., Білорусець Л. М., Ємчук Л. В., Бочуля Н. В. Особливості організації управлінського обліку в банках України. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 4(1). С. 86-89.
2. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 3.05.2024).
3. Шуміло О. С. Аналіз сучасного стану банківської системи України. *Економічний простір*. 2023. № 188. С. 195-199. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2023_188_34 (дата звернення: 3.05.2024).
4. Бечко П. К. Економічна сутність кредиту і його роль у розвитку банківського кредитування аграрного бізнесу. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2021. № 98(2). С. 41-50. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpumus_2021_98\(2\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpumus_2021_98(2)_6) (дата звернення: 3.05.2024).
5. Мельничук Н. Ю. Депозитна діяльність банківських установ у контексті формування їхньої ресурсної бази. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. № 1. С. 163-167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2020_1_28 (дата звернення: 5.05.2024).
6. Матвійчук Н. Сучасні тенденції залучення депозитів банками України. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2023. № 3. С. 87-94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2023_3_11 (дата звернення: 3.05.2024).
7. Sova O. Yu. Deposit insurance system as a guarantee of depositor's protection. *Біоекономіка і аграрний бізнес*. 2021. Т. 12, № 1. С. 29-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/biagbu_2021_12_1_5 (дата звернення: 9.05.2024).
8. Вядрова І. М. Заощадження населення як джерело банківських ресурсів: сутність, стан і перспективи. 2020. № 12. С. 355-361. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2020_12_50 (дата звернення: 7.05.2024).

9. Федішин М. П. Депозитні операції комерційних банків: сучасний стан та тенденції розвитку. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 5(2). С. 112-119. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_5\(2\)__18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_5(2)__18) (дата звернення: 10.05.2024).

10. Про валюту і валютні операції: Закон України от 21.06.2018р. № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/247319?find=1&lang=ru&text=%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D0%BA#Text> (дата звернення: 10.05.2024).

11. Скрипник В. Л. Юридична характеристика договору банківського вкладу (депозиту). *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 61-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anpror_2022_1_13 (дата звернення: 10.05.2024).

12. Грошово-кредитна та фінансова статистика НБУ [*Електронний ресурс*]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 3.05.2024).

13. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 №64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 11.05.2024).

14. Шірінян Е. А. Розвиток ринку банківських послуг України на сучасному етапі еволюції. Формування ринкових відносин в Україні. 2023. № 12. С. 5-19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2023_12_3 (дата звернення: 11.05.2024).

15. Версаль Н. І. Вплив пандемії COVID-19 на динаміку депозитів населення в банках України. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Економіка, менеджмент та право*. 2021. Вип. 5. С. 56-64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sbfaseml_2021_5_9 (дата звернення: 11.05.2024).

16. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 11.05.2024).

17. Господарський кодекс України: Закон України № 436-IV від 16.01.2003 №18-22. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 11.05.2024).

18. Цивільний кодекс України: Закон України № 435-IV від 27.04.2024. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 11.05.2024).

19. Податковий кодекс України: Закон України № 3393-VI від 19.05.2011. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення 11.05.2024).

20. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

21. Про захист прав споживачів: Закон України від 19.11.2022 № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

22. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

23. Про порядок здійснення депозитних операцій для банків: Постанова Національного банку України від 03.12.2003 № 516. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

24. Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій та операцій з ощадними сертифікатами банку: Постанова Національного банку України від 03.12.2003 № 516. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

25. Про систему гарантування вкладів ФО: Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

26. Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України з бухгалтерського обліку: Постанова Національного банку України від 11.09.2017 № 89. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17#n30> (дата звернення: 11.05.2024).

27. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу: Постанова Національного банку України від

17.08.2012 № 346. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

28. Про затвердження Положення про ліцензування банків: Постанова Національного банку України від 22.12.2018 № 149. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0149500-18#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

29. Navryliuk O. Effective business communication in the system of accounting and taxation. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Економічні науки.* 2023. № 11(1). С. 19-22. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2023_11\(1\)__4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2023_11(1)__4) (дата звернення: 12.05.2024).

30. Косова Т.Д., Біляк С.Л., Розводовська М. А. Організація і методика обліку депозитних і кредитних операцій банківської установи в умовах надзвичайного стану. *Матер. XIII Міжн. Наук.-практ. Інтернет-конф. «Фінанси, облік та оподаткування: теорія і практика»* (24 листоп. 2022 р., м. Київ). К.: НАУ, 2022. С. 24.

31. Antoniuk O. R. Development of Methodology and Organization of Consulting and Auditing Services. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки.* 2020. № 2. С. 14-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnuvgr_ekon_2020_2_4 (дата звернення: 12.05.2024).

32. Жиглей І. В. Раціоналізація документообігу під час організації бухгалтерського обліку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу.* 2020. Вип. 1. С. 17-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ptmbo_2020_1_5 (дата звернення: 12.05.2024).

33. Сverdlik Z. M. Організація діяльності банківських установ: документно-інформаційний аспект. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2019. № 1. С. 82-88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2019_1_20 (дата звернення: 12.05.2024).

34. Матвійчук Н. Основні тенденції розвитку банківських інновацій в Україні. *Економічний часопис Волинського національного університету імені*

Лесі Українки. 2021. № 1. С. 79-87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echscenu_2021_1_10 (дата звернення: 17.05.2024).

35. Фурсова, В. А., Бондар Н. О. Облік у банках : навч. Посіб. *До практик. Занять; Нац. Аерокосм. Ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. Авіац. Ін-т».* Харків : ХАІ, 2021. 51 с.

36. Косова Т.Д., Біляк С.Л., Розводовська М. А. Депозитні і кредитні операцій банківської установи в умовах надзвичайного стану: організація і методика обліку, аналізу, аудиту. *Проблеми системного підходу в економіці.* 2022. №3. С. 93-98.

37. Коблянська О. І., Захарчук А. І., Коблянська Г. Ю. Методика і організація обліку доходів і витрат комерційних банків. *Modern economics.* 2019. № 13. С. 130-134.

38. Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України: Постанова Національного банку України від 24.10.2011 № 373. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11#Text> (дата звернення: 17.05.2024).

39. Іршак О. С. Оподаткування банківського бізнесу в Україні в умовах воєнного стану. *Економічний простір.* 2023. № 187. С. 164-169. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2023_187_29 (дата звернення: 17.05.2024).

40. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 16.03.2024 № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 19.05.2024).

41. Долінська О. М. Документування результатів діяльності внутрішнього аудиту банку. *Часопис економічних реформ.* 2019. № 2. С. 54-60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Cher_2019_2_9 (дата звернення: 19.05.2024).

42. Про затвердження Положення про організацію внутрішнього аудиту в банках України: Постанова Національного банку України від 10.05.2016 № 311. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0311500-16#Text> (дата звернення: 21.05.2024).

43. Бучковська Я. Г. Депозитний портфель комерційного банку: аналіз та шляхи оптимізації. *Приазовський економічний вісник*. 2021. Вип. 1. С. 177-182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/priaev_2021_1_33 (дата звернення: 3.05.2024).

44. Зоря О. П., Драгниш М. С. Удосконалення організації обліку безготівкових операцій банківської установи. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_11_60 (дата звернення: 21.05.2024).

45. Шульга Н. «Екологічний» ризик-менеджмент банків як детермінанта сталого фінансування в країнах ЄС. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 6. С. 56-71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2023_6_6 (дата звернення: 23.05.2024).

46. Зоря О. П., Макаренко А. А. Удосконалення обліку касових операцій з клієнтами банківської установи. *Ефективна економіка*. 2019. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_10_46 (дата звернення: 21.05.2024).

47. Гарасимлюк М. В. Мотивація персоналу як елемент управління діяльністю банку. *Регіональна економіка*. 2023. № 1. С. 55-62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2023_1_8 (дата звернення: 23.05.2024).